

Seznam příloh

- **Příloha č. 1** - Konferenční příspěvek v anglickém jazyce s názvem „*The phenomenon of asset stripping in the czech privatization period*“ (příkladová studie věnovaná formám tunelování v Československé a České republice) prezentovaný na *VI. mezinárodní vědecké konferenci doktorandů a mladých vědeckých pracovníků v Karviné dne 8. listopadu 2013*
- **Příloha č. 2** – Stať v ruském jazyce „*Некоторые проблемные аспекты российской приватизации*“ („*Vybrané problematické aspekty ruské privatizace*“) z roku 2014 vzniklá v rámci dvouměsíční studijní cesty v Rusku (Сибирский федеральный университет, юридический факультет – Sibiřská federální univerzita, Fakulta práva)
- **Příloha č. 3** – *Časopis Bulletin (I. ročník, 4. číslo)* publikovaný v červenci 1990 Klubem samosprávného lidového podnikání, jež mapuje anticipované problémy byrokratické a demokratické reformy
- **Příloha č. 4** – Dokument „*Fakta o současné situaci v ČSSR*“, jehož autorem je tehdejší zaměstnanec Prognostického ústavu Československé akademie věd v Praze (a v době publikace této dizertační práce prezident České republiky) Ing. Miloš Zeman
- **Příloha č. 5** – Dokument „*Postup radikální ekonomické reformy*“ ze dne 30. srpna 1990 pocházející z pera členů Občanského fóra, jež mimo jiné sumarizuje předpokládané rozhodující reformní kroky a procesy
- **Příloha č. 6** – Novinový článek s názvem „*Československé fórum: Diskuze o velké privatizaci – kritické připomínky k návrhu transformačního zákona*“, který byl publikován dne 15. prosince 1990 v Deníku „*Demokrat*“ (I. ročník, 33. číslo)

Příloha č. 1

THE PHENOMENON OF ASSET STRIPPING IN THE CZECH PRIVATIZATION PERIOD

Jiří Šorf

*Karlova Univerzita v Praze, Právnická fakulta, Katedra právních dějin
Náměstí Curieových 7, 116 40 Praha 1, Nové Město
Email: jirka.sorf@mail.com*

Abstract:

This work deals with the economic phenomenon of asset stripping. It provides a brief entry into this problematic by defining the term itself and its terminological borders and then getting down to more complex chapters. The task is to describe all aspects which created the background for fraudulent business activities of investment private fund founders with the main focus on the asset stripping methods. Comparing Czech authors' real memories and foreign authors elaborating on privatization rather from scientific point of view brought about an interesting outcome – combination of economic, legal and social matters which influenced the privatization and resulted in an outbreak of asset stripping. The readers are to come across several forms of asset stripping, detailed process of asset stripping and rich chapter on the legislative deficiencies in relation to the occurrence of tunnelling.

Keywords: Asset stripping, Investment private fund, Legal loopholes, Tunnelling, Stripped Company, Stripping company, The external, The internal

JEL classification:

- N24 - Financial Markets and Institutions - Europe: 1913+
- G28 - Government Policy and Regulation
- G33 - Bankruptcy; Liquidation

INTRODUCTORY NOTES:

Privatization in question. Asset stripping in question. The Czech Republic in question. Not many countries had such a "prerogative" to experience one of the most dangerous economic phenomenon of so called asset stripping to such extent. What is more, exceptionally clever inventiveness in relation to various forms of asset stripping used in the Czech environment coined this occurrence as "tunneling" enriching the national vocabularies all over the world.

Based on such an unpleasant experience, I would like to briefly elaborate on several asset stripping-related matters. Firstly, the term itself will be put under the scrutiny. Secondly, the unlimited inventiveness of Czech businessman brought about several (sometimes uniquely complicated) forms of "tunnelling" and

these will be described in detail in the second chapter. Thirdly, this work provides a thorough look into the three most common steps when stripping the company of its assets. Fourthly, such a rough experience might have been avoided providing that we would have had a legally effective environment - unfortunately the intensity of loopholes in our privatization legislation was enormous - the most distinctive ones are described in the content of the fourth chapter. And finally, such an economic devastation could not have lasted forever and measures against this must have been taken to have this phenomenon stopped and these will be the last theme to be described – those „measures“ will be mentioned in relation to each occurrence described always at the end of the chapter.

I. THE TERM AND ASPECTS OF ASSET STRIPPING

Initially, there is a necessity to differ between the terms „asset stripping“ and „tunneling“. The term asset stripping proved to be a formal economic expression, whilst „tunneling“ tends to be used in a colloquial way. There are certain aspects which must be met so as to describe the activity as tunneling: transfer of company’s assets or profits out of the company and their receipt by the people who control them (recipients). The aspect of legality is for the purposes of basic economic definition also a bit relevant – tunneling generally describes illegal activity or activity with intentionally negative impact on the stripped company, whilst the asset stripping tends to be used in a broader meaning including also activities such as „phoenixing“ which do not need to be necessarily fraudulent or can even be connected with saving assets from the company. But still, some authors use these terms interchangeably.

There is quite a visible difference between committing a direct theft or fraud by transferring the company’s assets and asset stripping. In the first case, the management or shareholders make transfers which are contrary to law without any doubt. On the other hand, asset stripping usually includes a set of sophisticated transactions or other financial operations which finally transfer the assets or profits in compliance with law or in fraudem legis, not contrary to law outright. Theft or fraud are punishable by criminal penalties, asset stripping could be primarily described as an undesired, unethical or immoral activity but the one which does not necessarily invoke criminal liability. Needless to say, some states impose criminal sanctions as well, but its punishability is usually reserved for private or civil actions.

Somewhere on the borderline between the asset stripping and reasonable economic activity is so called „phoenixing“. The aspect of moving assets from one company to another company as well as the presence of the same management (or cooperation between the managements) in both companies are also inherent to „phoenixing“. In this case, the reason for the asset transfer is not the management’s intention to defraud the assets in any way, but to rescue the assets from the stripped company and deliberately leave the liabilities in it so that the healthy core is transferred to the stripping company and is not subject to potentially dangerous insolvency proceedings.

A very important question is who „strips“ and how to „strip“ the company/firm of its assets or profits. As mentioned above, mainly the loopholes in the Czech legal system and Czech inventiveness enabled

occurrence of several simple as well as complicated forms of asset stripping. The incentive to carry out asset stripping is basically an effort of a personal financial enrichment. To accomplish this, one needs to be in the position which gives them a chance to dispose of company's property. Let us coin such a person as the „internal“. These could be either the company's management, some person on friendly terms with the management or sometimes even company's shareholders. An essential role is played by intermediary businesses (usually owned by the management or shareholders of the stripped company) which are then used as the „asset mediator“ – as the intermediary through which the money is transferred to the final recipient. Let us coin the final recipient - the „external“. And finally, in some cases (most visibly in the Czech Republic), state authorities (executors, local officers, government officers and even judges) eased the process of asset stripping or directly participated in that.

Imagine the process of asset stripping as a line between the A and B point. During the privatization period, the asset stripper's task was to transfer the money from A point to B point. The remaining question was how. They had to comply with legislation or at least pretend to be doing so and they had to avoid an undesired public attention paid to their doubtful activities. It usually required a great deal of skills and patience - and if not so a great deal of bribery – a very frequent tactics in Czech privatization period. The three most common forms of asset stripping were excessive payments for several types of services (legal, catering, advisory...), loans given to companies with no view of repayment since the beginning or the outright sale of company's real estate deep under the market price. The „stripped“ company usually ended up in liquidation or insolvency and either terminated its existence or had to be supported by massive state financial support. To illustrate the hopelessness of legal enforcement in the privatization period, some companies were tunnelled with the view of state support which they had been promised in advance - in other words, the company's management as well as the state officers were fully aware of the company tunnelling from the moment of its beginning till its end. „*While asset stripping is the cheapest way to obtain assets, it is not without risks since the government can decide to act against it in order to avoid the consequent deadweight costs.*“¹ However, any actions taken against this did not appear and the tunnellers manipulated even with the governmental officers.

Eventually, none of these aftermaths would have happened with the appropriate legal, economic and social environment. Legislation lacked provisions proclaiming illegality of the conflict of interest, no legally enforceable possibility of punishing managers or shareholders for fraudulent, wrongful, undue or unreasonable disposition of company's property, almost absolute corruptibility of any politician, state authority officer or other private persons and unfortunately visible incapability of financial authorities to adopt to new capitalist conditions and to leave behind the communist habits – all these led to the unreliability of the system. „*The lack of prudential regulation and enforcement mechanisms in the capital markets opened the door to a variety*

---

¹ CAMPOS, F. N. – GIOVANNONI, F.: The Determinants of Asset Stripping: Theory and Evidence from the Transition Economies. Michigan: William Davidson Institute, 2005

*of highly dubious and some overtly illegal actions that enriched fund managers at the expense of minority shareholders, and harmed the health of the firm; for example, by allowing fund managers to load the firm with debt, then lift the cash and vanish, leaving the firm saddled with debts it had not used for.*²

II. THE PROCESS OF ASSET STRIPPING IN DETAIL

A. ASSETS TRANSFER (PHASE 1)

Firstly, you needed to identify the people who were willing to start the initial flow of money or other property. It could be either you or somebody else – but most importantly, they must have been in the position of so called „internal“ – someone who is capable of making contracts on behalf of the company and release its financial means. Such a person generally needed a cover from not only their colleagues but also from financial or other state authorities (no matter whether such cover was based on friendly relationship, mutual cover or on corruption). On the other side of the transfer, one could find the external who was either a natural or more commonly juridical person who was the recipient of the assets or profits.

The relationship between them was based on various reasons – payment for services, loan, guarantee... The extent to which the stripped company was subject to asset stripping also differed – it could range from rather neglectable financial or property leaks following quickly one another to immediate threat to the company as a whole caused by a complete escape of its assets. The process of money or property transfer must have been accomplished within an extremely short period of time – practical examples showed maximum three days, to guarantee a smooth course - maximum 24 to 48 hours.

B. DECLARING INSOLVENCY (PHASE 2)

In accordance with finishing the first part of the asset stripping process, it was necessary to announce the company's insolvency and initiate the insolvency proceedings – most commonly directly the bankruptcy proceedings. This was usually carried out by the internals and this was also the moment they started withdrawing from the control of stripped company and turned their attention to the external. For this purpose, joint-stock companies with bearer shares³ were the most efficient way. They ensured the untraceability of the transfers to completely offshore destinations. The beginning of insolvency proceedings was accompanied by an uncompromising domination of the external over the freshly established creditor's committee. Due to its major decisive role, the external enforced sale or other disposition which deprived the stripped company of

---

² KOČENDA, E. – VALACHY, J.: Secondary Privatization in the Czech Republic: Changes in Ownership and Enterprise Performance in Voucher-Privatized Firms. In: Raporty case case Report Nr. 45. Warsaw: Center for Social and Economic Research, 2001. (available at: http://www.case-research.eu/upload/publikacja_plik/RC45.pdf – k 25. 10. 2013). Page 56

³ an equity security that is wholly owned by whoever holds the physical stock certificate, the issuing firm does not register the owner of the stock, nor does it track transfers of ownership, the company disperses dividends to bearer shares when the physical coupon is presented to them

its remaining assets bringing them directly to the external in the position of the major creditor – the insolvency part in the asset stripping process was usually in absolute compliance with law⁴.

C. COURT PROCEEDINGS (PHASE 3)

The original owners of the company were understandably trying to gain their property back and sought for justice trying to hold the internals and externals guilty of fraud or theft. Here the internals and externals had to take the following quick measures. To avoid any charges and to avoid being held liable for committing fraud/theft, the charges were filed against the original owners either by the internals or externals themselves or by the state attorney who had been corrupted before. Bringing the suit to the court meant certain humiliation for the original owners no matter how successful the (usually completely false) charges were.⁵

To achieve this, bribing the judges was a common practise⁶. Being subject to criminal proceedings (even in case when no particular court verdict was achieved) meant for the company owners increased expenses and loss of credibility. The length of the proceedings was also an aspect to be taken into consideration. The longer it was, the more time the internals/externals (tunnelers) had, to make the assets disappear. Under the pressure and with no sure guarantee of the court verdict, the owners usually stepped aback and agreed on some kind of settlement agreement. Its content guaranteed no further investigation or cease of all court proceedings in favour of the original owners in return for waiving any claims towards the tunnelers which already were or might have been made against the tunnelers.

III. FORMS OF ASSET STRIPPING

A. ASSET STRIPPING – PRIVATIZED COMPANIES

In order to accomplish this form of asset stripping, the investment fund had to exercise control over a certain company most preferably by having a chance to appoint the whole management. So as to ensure the transfer of assets, the investment fund needed another company or chain of friendly companies which served as the recipient of the assets. Then, the management of the stripped company entered into contracts with the stripping company or the closest company in the chain of stripping companies. The contracts ranged from advisory, marketing, IT to other services. Their contracts were intentionally overpriced with the aim to take out as many assets as possible.

---

⁴ in this case meant in comparison with the first one – the transfer of assets. From this moment when the tunnellers' activities became public, they usually developed great effort to avoid publicity and tried hard to adhere to legislation - this was typical of Phase 2 and 3.

⁵ The charges might have been finally accepted by the court or the original owners were even convicted (which were rather exceptional situations and if so usually based on the bribery of judges in charge) or were only heard at court with no particular result (most commonly).

⁶ The most famous case in the Czech Republic connected with judge bribery and company tunnelling is the Berka Case. Jiří Berka (judge at Ústí nad Labem Regional Court played the main role in a criminal group which intentionally forced companies into insolvency using counterfeited documents, threatening to witnesses and extensive corruption network.

Similarly, such situation was sometimes carried out with other assets but money (lands, machines, buildings, intangible property (mainly know how)) which were sold at very low prices to other companies controlled by the same investment fund.

A bit more complex form of asset stripping was when the promissory note with guaranty was being used. Such a procedure required setting up a chain of several companies by the investment fund which took out bank loans where the role of privatized company or its subsidiaries was that of a guarantor. The privatized company or its subsidiary was then sold to any purchaser who could not reveal the presence of the guaranty due to the fact that the promissory note guaranty was not reflected in the balance sheet as well as in the profit-and-loss statement. The loan acceptor (the investment fund controlled company) then refused to pay off the loan and the bank turned to the guarantor who was obliged to pay it off as well.

B. ASSET STRIPPING – INVESTMENT FUNDS

The person managing some investment fund set up a new company - exercising complete control over it. To make the procedure less transparent, some other person might have been authorized to do so. The investment fund then sold some or all of its shares just to the newly established company at a normal price. The glitch was that the payment for the shares was postponed for fifty years or more – this provision also explicitly occurred in the sales contract. To make matters worse, the companies which received the shares were most commonly incorporated in offshore locations – understandably with a primary intention of hiding any trace of the flow of money from the state authorities and secondary intention of escaping from the Czech jurisdiction.

Certain asset stripping forms did not have to necessarily mean complete company liquidation. One of the ways how to withdraw only a limited amount of assets was via the payment of dividends. The investment fund sold shares of the privatized company to some other entity for a short term. On the decisive day, the dividend was paid to this entity and the shares were immediately after that sold back to the stripped company. Similarly, the sale of privatized company's shares via intermediary was possible. This procedure meant that the investment fund sold the company shares at a certain prices to another company which sold them immediately after that but this time at a higher price to the final purchaser.

The difference between both sales was subsequently the margin for the invest fund managers and loss for the shareholders of the stripped company. The contract-based form of asset stripping was based on abusing very high financial penalties which had to be paid by the investment fund for an intentional contract breach – the penalty ended up in the hands of investment fund founders through some intermediary company. Number of asset stripping methods including all variations and subcategories could be endless. The above mentioned ones hopefully demonstrate sufficiently how creative the Czech business environment was.

IV. LEGAL LOOPHOLES

The legal environment accompanying the period soon after the Velvet revolution could be described as very insufficient - in case of some institutes, no regulation existed at all. Lack of knowledge of commercial

law connected with capitalism led to lack of knowledge needed for the creation of effective and reliable legislation. What is more, all the laws were passed under duress just to go along with the quick revolutionary changes. Provisional Act on private entrepreneurship (Act No. 105/1990 Col.) and The Act on the Joint-Stock company were the first “swallows“ reglementing private businesses. The essential need to pass a new Commercial Code as soon as possible pushed the legislators to the establishment of special Commission which drew up the Code. „*Shortage of entrepreneurial experience was the problem. More than four decades of Communist rule in Eastern Europe have produced a managerial class unequipped to produce for a capitalist market, not to speak of the entrepreneurial effort implied by the complex restructuring necessary for dynamic growth.*”⁷

None of the Commission’s participants was an economist and several important regulatory aspects concerning tax, privatization, accounting and most visibly legal matters were not taken into consideration and their absence came back as a boomerang almost immediately after the Code became valid and effective. In comparison with Polish or Hungarian legal systems, where certain opportunity of sole-tradership had existed before, the Czechoslovak laws completely prohibited such activities before the Velvet revolution. As a result, it was unavoidable to set up even the most basic legal pillars for small and middle entrepreneurship. This was accomplished by the Federal Act on the state property transfers to the natural or juridical private persons (Act No. 427/1990 Col.) and the Act on the powers of Czech state authorities in the privatization area (Act No. 500/1990 Col.). „*Privatization, a method of reallocating assets and functions from the public sector to the private sector, appears to be a factor that could play a serious role in the quest for growth.*”⁸

The small-scale privatization (as the first privatization period) was typical of transfer of only assets to the new owners. On the other hand, the big privatization comprised not only asset transfer but also the liabilities transfer (complete balance sheet). The chosen form of voucher privatization was supposed to be held in two waves. The legal background was ensured by two so called „Large-scale privatization acts“ (Act No. 92/1991 Col. on the terms of state property transfer to other persons and Act No. 171/1991 Col. on the powers of Czech state authorities with regard to state property transfer and the founding of the National property fund.

The first loophole which occurred in this „sloppy legislation“ was the fact that the only entity obliged to submit the privatization project was a state entity. The others (citizens as well as foreigners) could do that on a facultative basis. „*The most interesting agents – possible submitters of projects and buyers of privatized firms – had considerable space for different strategies.*”⁹ The content of the privatization project predominantly included the future intentions of the prospective purchaser with the company. Those who had the easiest access to such information were understandably the managers of that company – to make matters

---

⁷ COHEN, S. S. – SCHWARTZ, A.: The Tunnel at The End of the Light: Privatization in Eastern Europe. Berkeley, 1992. (available at: <http://brie.berkeley.edu/publications/WP%2056.pdf> – k 25. 10. 2013), Page 11

⁸ FILIPOVIC, A.: Impact of Privatization on Economic Growth. In: Political Economy 14. Furman University, 2005. (available at: <http://org.elon.edu/ipe/Adi%20final.pdf> – k 28. 10. 2013), Page 1

⁹ KOTRBA, J.: Czech Privatization: Players and Winners. Pittsburgh: University of Pittsburgh, 1994, page 7

worse, the management had no legal duty to provide information about the financial condition of the company.

Prospective purchaser had therefore no chance to find out what they can expect from the company mainly from the financial point of view – no vitally important information about assets or liabilities, about the profit or loss, no cash-flow background - nothing. This loophole was overused by the management of the companies within the first period of privatization (small-scale privatization). Additionally, the system of administrative appeal did not allow for administrative revision of the privatization project approval which could be considered as a kind of legal deficiency. Fortunately, an early amendment to the Large-scale privatization Acts obliged the company's management to provide any information necessary for the creation of the privatization project.

The second loophole was tightly connected with the guarantee role of the National privatization Fund. This entity was obliged to provide guarantee for the fulfilment of obligations in case the privatized property acquirer would not have done so or would not have been able to do so. The new owners soon started abusing this and did not pay their debts intentionally with reference to the provisions securing the National privatization Fund guarantee. Fortunately, this loophole was corrected within a short time and the additional costs of the National privatization fund were not crucial.

The third loophole was the complete legislation regarding the regulation of privatization funds. *„Large number of investors with only small stakes would be unable to monitor the management of companies they own. The solution for this apparent paradox between broad based participation and effective governance was the creation of investment private funds. By pooling investment capital, the investment private funds would contribute to the consolidation of shares, an essential precondition for effective corporate governance.”¹⁰*

In other words, the fear from extreme dissipation of property between hundreds or even thousands of owners and related impossibility of an effective performance of their rights invoked the idea of creating a sort of intermediary between the property and its owners – the privatization funds. Their role should have been of administrative character in relation to the property but with a vision of short-term maximalization of incomes, they soon started behaving the same as the owners. Neglect of regulation in this crucial aspect and no protection of minority shareholders against the interests of the majority as well as other less important loopholes in the concept of privatization funds made the privatization process in certain respects a complete disaster.

„The investment funds started being set up at the beginning of the privatization almost in a complete legal vacuum”¹¹. There were two main criteria to be met. The initial capital of one million Czech crowns and a license received from the Ministry of Finance. Extremely low initial capital, no professional or personal

---

¹⁰ PISTOR, K. – SPICER, A.: Investment Funds in Mass Privatization and Beyond Evidence from the Czech Republic and Russia. (available at: <http://www.cid.harvard.edu/hiid/565.pdf> – k 28. 10. 2013)

¹¹ SKŘIVAN, F.: Analýza transformace české ekonomiky. Brno: Masarykova univerzita – diplomová práce, 2010. (available at: http://is.muni.cz/th/134424/pravf_m/ - k 23. 10. 2013), page 21

requirements on the management, no previous checking of the financial background of the fund founders by the Ministry of Finance (license granting turned to simple registration) and no legal borders for advertising (aimed at persuading the investment voucher holders) to invest into the privatization funds caused that the market environment of privatization funds became almost uncontrollable from the early beginning. *„Although revolution spawn new organizational forms, sociologists have paid little attention to how economic elites affiliated with the old regime and how challengers unaffiliated with the old order struggle to populate new organizational forms.¹²“*

It could be understood as an interesting paradox that the legislative provisional act effective within the first period of „small“ privatization, (despite being criticised for being insufficient legal background for setting up privatization funds) contained a fundamental provision which was (from my point of view) intentionally omitted in its legal successor – in the Act No. 248/1992 Col. on investment companies and investment funds. The provision in question regulated the necessity to increase the basic capital of the investment fund (form of joint-stock companies) up to the amount of purchased shares for the investment points of the investment voucher holders and decrease the basic capital by the sum of the initial capital brought in by the founders of the investment fund. This should have been carried out by the management of the privatization fund immediately after the termination of the voucher privatization wave.

It is highly arguable whether this provision disappeared from the new Act by mistake or under the influence of very strong lobby (which is currently the main opinion of many economists, politics and lawyers), the fact remains that due to the omission of this provision, the founders of the privatization fund started behaving in the same way as the company owners. The decrease of the registered capital by the sum of the initial capital brought in by the founders of the investment fund was supposed to strictly separate the founders (being responsible exclusively for the administration of the fund) and shareholders (being able to control the companies belonging to the privatization fund portfolio).

There have been documented several examples of oral or even written evidence conforming that the politicians have been warned and pushed to correct this loophole before the passing of the Act but with no success. This is undeniably the start of the worst part of privatization which helped the privatization funds founders gather huge amounts of financial means and control not only the Czech market development but also the political and legislative branch regulating their business.

The increasing power of privatization funds led to several further legislative amendments in favour of the privatization funds themselves. One of such examples could be so called „foundation shares“ which helped to exercise control over the complete fund including the one belonging to the former investment voucher holders (currently shareholders) through very low basic capital of 100000 CZK. The current shareholders (former investment voucher shareholders) were just individuals whose voting rights were limited in comparison with the privatization/investment fund founder rights based on the „foundation share“.

---

¹² RAO, H. – HIRSCH, P.: 'Czechmate': the old banking elite and the construction of investment privatization fund in the Czech Republic. In: Socio – Economic Review I. Evanston: Northwestern University, 2003. s. 247 – 269. (available at: <http://ser.oxfordjournals.org/content/1/2/247.full.pdf> – k 28. 10. 2013), Introduction

This discrepancy led to majority vote of „foundation share“ holders neglecting the minority shareholders rights.

Not putting a stronger emphasis on the legal regulation of the banks and the scope they were legally entitled to set up their own investment funds led to an undesired occurrence of „cross ownership“. A predominant number of investment funds were founded and administrated by banks. As such, they enjoyed increased interest and trust from the investment voucher holders. A seemingly positive situation had an underlying glitch. The state did not privatize the banks completely and held an approximate share of 40 to 45% in them through the National property fund. *„Despite the fact that for the purposes of state property transfer to the hands of real private owners, the state prohibited establishing investment private funds to state institutions and companies, the state still kept a control share in the largest banks with the intention of their subsequent sale to internationally important market players.“*

This resulted in the following: The bank exercised control over the investment fund. The bank management soon realized the possibility to start purchasing the shares of the bank (the investment fund founder). This is known as „cross ownership“ and from obvious financial and supervisory reasons cannot be considered optimal. The legislators soon discovered this and prohibited the purchase of the bank shares by the investment fund controlled by the bank. However, they underestimated the Czech inventiveness whereby the management simply put an intermediary owner between the investment fund and the bank and the same result was achieved as well.

The predator capitalistic environment did not face many legal obstacles in relation to advertising. Typical legal provisions prohibiting deceptive and misleading advertising or the concept of the consumer protection simply did not exist. Therefore, massive campaigns organized by the investment funds promising whatever to persuade the investment voucher holders to devote their investment voucher points into their hands became a daily bread of Czech people. It is hard to predict whether and to what extent would a better advertising regulation have improved the decisions of investment voucher holders. Let us suppose that impossible but believable promises at least deformed the judgment of public and made the people decide in a not optimal way. This loophole was fixed in the moment when three fourths of the investment voucher points had been collected by the investment funds.

Complying with more and more complex but lawful criteria for setting up and running of investment funds was becoming more and more unpleasant for the investment fund founders. Their basic task became to avoid the requirements with regard to capital market regulation and other newly amended duties included the „Large-scale privatization acts“. The solution appeared to be the transformation of the investment funds into holdings which did not need to be under the surveillance of the market regulator. The majority shareholder (usually the founder) in the investment fund founded a brand new joint-stock company which assembled companies owned by the investment fund and became their owner.

This shareholder therefore exercised control over all companies formerly belonging to the investment fund but avoided the legal necessity of compliance with provisions regulating the investment funds. One of the things which was at that time completely legally unpunishable was insider trading.

„Everybody knew everything and nobody knew nothing“ – the only difference which made any businessman of the privatization period well-informed about the upcoming legislative changes were the money and their contacts. I mention this in the holding-related problem just because the amendment which was supposed to prohibit the investment fund-to-holding transformation was supposed to enter into force on 1st July 1996. The majority of investment funds (not those owned by the banks) turned into holdings just three days before.

CONCLUSION:

One particular outcome needs to be highlighted. The more one gets into the asset stripping problematics, the easier one realizes that avoidance of the financial privatization losses might not have been so complicated and that the asset stripping activities were in several cases coordinated on a very effective basis. The privatization period governments simply abstained from any effort to hinder the privatization aftermaths. There had been so many possibilities to amend existing legal loopholes, to arrest managers committing tunnelling and to use justice to prevent escape of financial assets that one is led to a simple conclusion. The majority of legal loopholes and alleged accidents happening in this period were fraudulent and sophisticated acts thoroughly prepared in advance not only by economic or criminal structures but also by those responsible for the final decisions are to be found in the highest political spheres. That is the reason why the process of privatization became understood as a disaster no matter what benefits it has brought about. The new era of the Czech Republic started with a big fraud.

BIBLIOGRAPHY:

- 1) CAMPOS, F. N. – GIOVANNONI, F.: The Determinants of Asset Stripping: Theory and Evidence from the Transition Economies. Michigan: William Davidson Institute, 2005
- 2) COHEN, S. S. – SCHWARTZ, A.: The Tunnel at The End of the Light: Privatization in Eastern Europe. Berkeley, 1992. (available at: <http://brie.berkeley.edu/publications/WP%2056.pdf> – k 25. 10. 2013)
- 3) FILIPOVIC, A.: Impact of Privatization on Economic Growth. In: Political Economy 14. Furman University, 2005. (available at: <http://org.elon.edu/ipe/Adi%20final.pdf> – k 25. 10. 2013)
- 4) HANOUSEK, J. – KROCH, E. A.: The Two Waves of Privatization in The Czech Republic: A Model od Learning in Sequential Bidding. Pennsylvania, 1995. (available at: <http://www.cerge-ei.cz/pdf/wp/Wp84.pdf> - k 25. 10. 2013)
- 5) JEŽEK, T.: Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990 – 1997. Vyd. I. Praha: Prostor, 2007. ISBN 9788072601837

- 6) KOČENDA, E. – VALACHY, J.: Secondary Privatization in the Czech Republic: Changes in Ownership and Enterprise Performance in Voucher-Privatized Firms. In: Raporty case case Report Nr. 45. Warsaw: Center for Social and Economic Research, 2001. (available at: http://www.case-research.eu/upload/publikacja_plik/RC45.pdf – k 25. 10. 2013)
- 7) KOTRBA, J.: Czech Privatization: Players and Winners. Pittsburgh: University of Pittsburgh, 1994.
- 8) KOUBA, K. – VYCHODIL, O. – ROBERTS, J.: Privatizace bez kapitálu: zvýšené transakční náklady české transformace. Vyd. I. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 8024609541 (available at: ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/658 – k 25. 10. 2013)
- 9) LÁSKA, V.: Jak se zavírají tuneláři. Vy. I. Brno: Jota, 2005. ISBN 8072173669. (available at: http://www.vaclavlaska.cz/pdf/ukazky_z_tunelaru.pdf – k 25. 10. 2013)
- 10) PISTOR, K. – SPICER, A.: Investment Funds in Mass Privatization and Beyond Evidence from the Czech Republic Russia. (available at: <http://www.cid.harvard.edu/hiid/565.pdf> – k 25. 10. 2013)
- 11) RAO, H. – HIRSCH, P.: 'Czechmate': the old banking elite and the construction of investment privatization found in the Czech Republic. In: Socio – Economic Review I. Evanston: Northwestern University, 2003. s. 247 – 269. (available at: <http://ser.oxfordjournals.org/content/1/2/247.full.pdf> – k 25. 10. 2013)
- 12) SKŘIVAN, F.: Analýza transformace české ekonomiky. Brno: Masarykova univerzita – diplomová práce, 2010. (available at: http://is.muni.cz/th/134424/pravf_m/ - k 25. 10. 2013)

Пříloha č. 2

"ДИКАЯ" ПРИВАТИЗАЦИЯ В РОССИИ

(Справочные материалы для диссертации)

Mgr. Jiří Šorf, подготовлено в августе 2014 г.

Сибирский федеральный институт в Красноярске (Российская Федерация)

Разработано с помощью: доцент Майорова Людмила Викторовна

Термин "дикая" или "черная" приватизация в России возник при обозначении приватизации 90-ых годов. Конкретной даты, когда началась приватизация в России – не существует. В 1988 г. вышел закон о «государственном предприятии»^[1], который предполагал подготовку юридической базы для того, чтобы приватизация могла быть проведена. Происходило выработка правовой базы для проведения приватизации, согласовывание которой было очень длительным.

К подготовительному этапу приватизации относилось и постановление^[2] Совета Министров СССР от 25 июня 1990 г, в соответствии с которым на базе заводов КамАЗа было создано одно из первых акционерных обществ РСФСР и Советского Союза — АО «КамАЗ». 51 % акций должны были остаться в общесоюзной собственности, согласно этому постановлению. Остальные же предполагалось продать. 5 сентября 1991 года началась продажа акций трудовому коллективу. 10 сентября состоялся конкурс для юридических лиц, в результате которого акционерами КамАЗа стали 230 предприятий и организаций^[3]

Приватизацию 90-ых годов инициировали, занимавшие в то время высокие позиции в правительстве, Е. Т. Гайдар и А. Б. Чубайс, которых считают главными либерало-реформаторами и идеологами приватизации. 4 июля 1991 года был принят Закон РСФСР «О приватизации государственных и муниципальных предприятий в РСФСР»^[4], в согласии с которым приватизацию государственного имущества организует Государственный комитет Российской Федерации по управлению государственным имуществом (Госкомимущество России). Председателем Госкомимущества РСФСР в ноябре 1991 года назначают Анатолия Чубайса.

Черная приватизация

8 декабря 1991 г. Советский Союз официально прекратил своё существование. Многие оказались не готовы к таким переменам, и растерялись. Другие же воспользовались моментом и начали стремительно действовать. Приватизация в России таким образом в 90-е годы представляла собой процесс перевода государственной собственности в частную, который осуществлялся после распада СССР. В.А. Лисичкин, описывая этот период в своей книге "Черная приватизация", пишет о том, что именно в этот период была поставлена задача изменения социального устройства страны, установления власти плутократии, для этого намечалось образование слоя олигархов-собственников, которые должны были стать опорой власти, а подавляющее большинство населения отбросить в нищету и бесправие. С этой целью была выдвинута идея ваучерной приватизации. В декабре 1993 г. Ельцин в выступлении по телевидению заявил: «Нам нужны миллионы собственников, а не горстка миллионеров. В этой новой экономике у каждого будут равные возможности, остальное зависит от нас. Каждый гражданин России, каждая семья получают свободу выбора. Приватизационный ваучер — это для каждого из нас билет в мир свободной экономики»^[5].

Главным актером ваучерной кампании стал А.Б. Чубайс, который неоднократно заявлял по телевидению о сказочных перспективах, о том, что каждый может за свою долю собственности

страны (ваучер) получить в будущем две автомашины «Волга». На деле же осуществлялся четко спланированный удар по российской экономике. Между Б. Ельциным с правительством и депутатским корпусом постепенно нарастала конфронтация. Депутаты требовали немедленно приостановить приватизацию и разработать ряд правил, чтобы не допустить разграбление государственной собственности. Однако, команда Ельцина обвинила депутатов в препятствии экономическим реформам, и попытке вернуться с советской модели государственности.

Говоря о специфической приватизации того времени нужно напомнить, что во времена СССР частной собственности не было. В конце 80-х появились небольшие кооперативы, однако все более или менее крупные предприятия находились исключительно в государственной собственности. Государственное управление было не всегда эффективным и многие, предприятия, которые могли бы стать прибыльными работали себе в убыток. Именно тогда сложилось мнение, что перевод этих предприятий в частную собственность должен был круто повысить эффективность работы. Предполагалось, что в казну поступили бы деньги от продажи предприятия, также государство получало бы налоги с прибыли предприятия, которое должно было бы стать более рентабельным. Хорошая идея, выгодная, если учесть, что вкладываться в развитие предприятия должен был собственник, а не государство. Идея отличная, только вот реализация пошла не по плану.

В июне 1992 года Верховным Советом РФ была утверждена Государственная программа приватизации на 1992 год, определившая возможные способы приватизации для предприятий в зависимости от их размера[6]. Согласно программе, малые предприятия должны были распродаваться на торгах или могли быть напрямую проданы частным лицам, работающим на этих предприятиях. Крупные же предприятия, а также какая то часть средних, должны были быть обязательно преобразованы в акционерные общества открытого типа, и затем пройти через продажу акций. При этом не менее 29 % уставного капитала должны были быть проданы через публичные аукционы за приватизационные чеки, так называемые ваучеры.

Особо значимые отрасли, такие как недра, лесфонд, шельф, трубопроводы, автодороги, телевизионные станции и т.д. не подлежали приватизации, более того были прямо запрещены. В то же время, обязательно должны были быть приватизированы предприятия оптовой и розничной торговли, легкой и пищевой промышленности, общественного питания, строительства, производства и переработки сельскохозяйственной продукции и т.д. Таким образом возникли два вида приватизации: малая приватизация и ваучерная приватизация.

Малая и Ваучерная приватизация

«Малая» приватизация предполагала продажу малых предприятий на торгах или напрямую работникам данных предприятий, как частным лицам. Этот вид приватизации предприятий был запущен правительством с начала 1992 года, не дожидаясь одобрения Верховным Советом Госпрограммы по приватизации на 1992 год (которое произошло только в июне). Однако к 1 ноября 1994 года, было приватизировано 60—70 % предприятий торговли, общественного питания и бытового обслуживания^[7].

«Ваучерная» приватизация в России начала свое действие в октябре 1992 г. Все предприятия должны были быть преобразованы в Акционерные Общества и проданы. В соответствии с провозглашенной целью приватизации гражданам России были выданы чеки — ваучеры, как свидетельства прав собственности. Описывая ваучерную приватизацию, Лисичкин в своей книге пишет о том, что ваучеры носили безличный характер, могли свободно продаваться и покупаться. Таким образом была поделена собственность России. СМИ утверждали, что все было разделено поровну и начальные условия для всех одинаковы. В результате массового обнищания люди отдавали ваучеры за бесценок, в большинстве случаев за две бутылки водки. Некоторые вообще не понимали,

что с ними делать. В условиях высокой инфляции, через обращение фондовых ценностей и организации массовой скупки чеков и акций у работников предприятий. Результат был плачевен - в короткие сроки ваучеры сконцентрировались в руках небольшой кучки нуворишей – махинаторов.

В период чековой приватизации, по данным Счетной палаты, рыночная цена приватизационного чека не превышала 4 тыс. руб. Средний курс чековых аукционов составлял 2,2 тысячерублевой акции на один ваучер. Очевидно, что, имея несколько акций, влиять на процесс управления акционерным обществом невозможно. Так рядовых акционеров отстраняли от управления предприятиями, а узкий круг ловких проходимцев завладел крупными пакетами акций. К концу чековой приватизации, созданные специально для обмана народа чековые инвестиционные фонды (ЧИФ), призванные обеспечить рыночную переориентацию наименее социально активных слоев населения, аккумулировали около одной трети чеков. Подавляющее большинство ЧИФов оказались низкодходными или убыточными. Из 646 фондов по итогам 1994 г. мизерные дивиденды выплатили только 136 фондов, то есть 20% или каждый пятый."^[8]

Первые 18 аукционов были проведены в декабре 1992 года. Всего по февраль 1994 года было проведено 9342 аукциона, на которых было использовано 52 млн ваучеров. Как упоминалось выше по правилам приватизации, 71% акций должны были остаться в собственности предприятия и 29% проданы через аукционы. Следовательно 71% акций делили между работниками предприятия, эти акции им доставались бесплатно. Дележка акций производилась очень искусно и чаще всего, контрольный пакет оставался у верхушки предприятия. Если же до контрольного пакета акций не хватало, дирекция выкупала у своих работников акции, по минимальной, выгодной руководству, цене. Привычным в то время была приостановка предприятий и люди месяцами не получали заработную плату.

С распадом Советского Союза были разорваны хозяйственные связи с другими предприятиями, которые раньше распределялись по всем союзным республикам, и друг без друга они, как правило, не могли осуществлять полноценную работу. Обычным в этот период стало то, что работники получали зарплату своей же продукцией, которую они потом реализовывали самостоятельно, и как-то выживали. Поэтому люди соглашались на предложение дирекции и отдавали свои акции за копейки. Воспитанные при коммунизме, люди не понимали, как это рабочие могут владеть предприятием и не осознавали ценности акций. Для тех, кто не работал на предприятии, но хотел купить его акции, продавались упоминавшиеся выше ваучеры.

Газпром

Существовало распределение акций и в зависимости от региона, ценность ваучера была разной. Если говорить о ценности ваучера в то время, стоит упомянуть Газпром, который всем хорошо известен. В 1994 г., за 1 ваучер в Перми можно было купить 6 тыс. акций РАО «Газпром», в Москве же только 50 акций. В Нижегородской области один ваучер можно было обменять в 1994 г. на 2000 акций РАО «Газпром» (их рыночная стоимость в 2008 г. составила порядка 700 тыс. рублей), в Московской области — на 700 акций Газпрома (в 2008 г. — порядка 245 тыс. рублей), а в г. Москве — на 50 акций Газпрома (17 тыс. руб. в 2008 г.). Оболваненные, неимущие люди, в лексиконе которых слово ваучер и акции были абсолютно новыми терминами отдавали свои ваучеры за пару бутылок водки или обменивали на сахар. Финансовая и правовая безграмотность населения очень помогла новым собственникам.

Но многие понимали, насколько Газпром выгоден. Однако никто не планировал выкладывать акции в открытую продажу на аукционе, но нужно было создать видимость честной и открытой приватизации. Согласно указу президента, 5.2% акций Газпрома следовало продать за ваучеры на закрытом аукционе в Ямало-Ненецком автономном округе и исключительно «малочисленным

народам Севера». Если перевести эти акции на деньги, каждый из тех, кто считался «малочисленным народом», разбогател сразу на 4 млн руб., включая стариков и младенцев. Пожалуй это бы было прекрасно, если бы акции в самом деле достались ямальцам и ненцам.

Залоговый аукцион

В 1995 году появляется новая схема приватизации предприятий – «залоговый аукцион». Идею аукционов с целью пополнения бюджета выдвинул Владимир Потанин, возглавлявший «ОНЭКСИМ-банк». Инициативу поддержал Анатолий Чубайс, который в то время был вице-премьером и зам. председателя правительства Егор Гайдар. Курировал проведение аукционов глава Госкомимущества Альфред Кох. Возникает она с целью пополнения государственной казны за счет кредитов под залог государственных пакетов акций нескольких крупных компаний (таких, как "ЮКОС", "Норильский никель", "Сибнефть").

По закону, государство должно было владеть контрольным пакетом акций этих предприятий, но само же государство и придумало, как этот закон обойти. Государство начало брать кредиты в банках под залог пакетов акций, и не отдавать деньги. Эти пакеты акций выставлялись на закрытых аукционах по существенно заниженной цене и покупателей тщательно отбирали и фильтровали. Правительство кредиты не возвращает и таким образом пакеты акций переходят в собственность кредиторов. В итоге Правительство получало необходимые средства, а владельцы компаний – дополнительные акции и контроль над предприятием. То есть, было организовано и проведено мегамошенничество при самом активном соучастии государства. В результате этих мошеннических аукционов государственная собственность была передана в руки олигархов по беспредельно низкой цене. Залоговые аукционы произвели на свет олигархов-миллиардеров Березовского, Ходорковского, Абрамовича и других."

Из всех работ, посвященных теме приватизации 90-ых, можно также выделить книгу Юрия Болдырева: " О бочках меда и ложках дегтя". Как наиболее объективную, где каждый факт подтвержден документально (использованы документы из Бюллетеня Счетной палаты РФ). Ю.Ю. Болдырев - советский и российский государственный и политический деятель, экономист, являлся главным государственным инспектором России — начальник Контрольного управления администрации Президента России (март 1992 — март 1993 гг.); с 1995-го по 2001 год заместитель председателя Счетной палаты РФ. В 1999 году Русский биографический институт включил Юрия Болдырева в пятерку российских политиков, удостоенных звания «Человек года» — за борьбу с коррупцией, работу по созданию институтов цивилизованного государства и защиту интересов России в вопросе доступа иностранных компаний к национальным природным ресурсам.

В своей книге, описывая залогово-кредитные аукционы, обращает внимание на то, что 1995 год был год, в котором федеральный бюджет по доходам был существенно превышен за счет инфляции. "Но одновременно год, когда бюджету якобы настолько не хватало средств, что Правительством была запущена пирамида госзаимствований (государственных казначейских обязательств — ГКО). И в это же время у Правительства вдруг откуда ни возьмись появились «временно свободные» валютные средства."^[9]

Правительство взяло и разместило около шестисот миллионов долларов этих средств на депозитах в частных банках. Причем, Правительство передало народные деньги в долг банкам под процент, который был гораздо меньшим, нежели процент, под который это же самое Правительство в это же время брало деньги в долг. И практически сразу Правительство объявило, что в бюджете не хватает средств, а потому необходимо вновь взять денег в долг. Однако просто так такому Правительству в кредит никто денег не даст — нужен залог. Болдырев пишет, что в качестве залога Правительство было готово использовать принадлежащие государству контрольные пакеты акций

ключевых стратегических предприятий страны: «Норильского никеля», «ЮКОСа», «Сибнефти», которые упоминались выше. "При этом сразу же было понятно, что выкупать залог Правительство не собирается. Это явственно следовало в том числе из того, что в проект федерального бюджета на следующий 1996 год Правительством никакие суммы на выкуп залога изначально не закладывались. То есть, для всех потенциальных участников сделки и наблюдателей было очевидно, что речь идет фактически об отчуждении госсобственности, о просто растянутой во времени процедуре продажи контрольных пакетов акций этих предприятий."^[9]

Такая сложная система была создана для того, чтобы передать государственную собственность «друзьям» нашего Правительства в обход закона о приватизации госсобственности и принимаемой как федеральный закон программы приватизации госсобственности. И кроме того передать по совсем смешным ценам. В результате, как теперь признается почти официально, допущенные до раздела пирога приближенные к власти олигархические группировки получили в управление (а затем и в собственность) контрольные пакеты акций указанных стратегических предприятий совершенно за бесценок.

Можно привести пример «Норильского никеля» - мирового монополиста по производству целого ряда драгоценных металлов, являющимся поставщиком более 40% от объема мирового рынка металлов платиновой группы (включая палладий, незаменимый при производстве катализаторов — дожигателей выхлопных газов в автомобилях), производящий более 90 процентов никеля и 60 процентов меди в России, а также золото и серебро. Предприятие с годовой прибылью около полутора миллиардов долларов и рентабельностью производства более 70 % . Контрольный пакет акций (38 %) «Норильского никеля» достался группе Потанина всего за сто восемьдесят миллионов долларов, причем не реальных, а весьма условных. Однако даже если бы это были и реальные сто восемьдесят миллионов долларов ,то по сравнению с подлинной ценностью приобретения — это просто ничтожные цифры.

Продолжая повествовать о беспределах того времени нужно упомянуть, что Новокузнецкий алюминиевый завод, стоимостью 1 млрд долларов, продали за 10 млн руб. Питерский Сталепрокатный завод последовательно лишился четырёх директоров, которые оказались слишком несговорчивыми. Московский электродный завод, выпускавший графит для Военно-Космических сил РФ получил новых хозяев, которые своей 30% долей акций заблокировали гос. заказ для армии РФ. Завод имени Лихачёва, знаменитый ЗИЛ, продавался за 130 млн долл., казна получила 13 млн. Тогда как аналогичный бразильский автогигант был продан частному предпринимателю правительством Бразилии за 13 млрд долл. Не смотря на запреты прокуратуры, были проданы морские порты, которые продавать было нельзя, они являлись стратегическими объектами. Однако продавалось всё. Если предприятие нельзя было продать, его дробили на дочерние компании и продавали за бесценок. На некоторые закрытые аукционы Чубайс приезжал лично и сам руководил торгами.

Последствия

В состав Госимущества РФ, который руководил приватизацией, входили 35 американских советника, включая действующих сотрудников ЦРУ. При этом никаких планов или схем по продаже не было. Цель у всех была одна –побыстрее все распродать и не дать коммунистам обернуть распродажу России вспять. Приватизация в России уничтожила практически всю советскую промышленность.

К 1990 г. в РСФСР было 30 тыс. 600 дееспособных крупных и средних промышленных предприятий, – пишет доктор экономических наук, профессор Василий Симчера. – В том числе 4,5 тыс. крупных и крупнейших, с численностью занятых на каждом до 5 тыс. человек, на долю которых

приходилось свыше 55% всех работников промышленности и более половины общего объёма промышленной продукции. Сегодня в РФ едва набирается 5 тыс. крупных и средних промышленных предприятий, в том числе и бывших советских.

Доход казны от ваучерной приватизации составил 2 трлн руб., или 60 млрд долл., что вдвое меньше, чем было получено госбюджетом от приватизации в маленькой Венгрии, где живёт 10 млн человек. По оценке, стоимость приватизированного имущества была занижена в 10 раз и составляла 20 трлн руб., или 600 млрд долл. В результате приватизации Россия по развитию экономики оказалась отброшена к уровню 1975 г. Вдобавок страна потеряла 1,5 трлн долл. ^[10]

За всё время приватизации, когда было распродано более 500 крупнейших предприятий СССР, Россия в казну положила около 8 млрд долларов, при их рыночных стоимостях в 200 млрд долларов. Столько же выручила Польша, продав 20% гос. собственности.

Приватизация жилья

С приватизацией жилья было также не всё просто. Безусловно, масштабы были не такие угрожающие как при делёжке предприятий, однако многие семьи стали жертвами «чёрных риэлторов» и оказались на улице. Приватизация жилья породила новый класс – бездомные.

По планам реформирования ЖКХ, подобных которым нет в мире, были проданы квартиры в частные руки. Сам дом же оставался в муниципальной собственности. Эдакая гибридная форма собственности должна была решить многие коммунальные проблемы и снизить расходы государства на содержание жилого фонда. Закон о приватизации жилья вышел в декабре 1998 г. Однако, на то время граждане должны были выкупать квартиру у государства и не всем выгодно. В основном приватизировали свои квартиры те, кто хотел их потом продать и эмигрировать за рубеж.

В июле 1991 г. Б. Ельцин подписал новый указ, о бесплатной передачи муниципального жилья гражданам. Собственниками могли стать все члены семьи, кто был на данный момент прописан в квартире. Приватизировать жильё можно было любое, кроме аварийного, комнат в общежитии и квартир, которые получали военные в закрытых городах. Согласно закону, бесплатная приватизация жилья в РФ должна была закончиться 1 марта 2017 г. Исключение составляли определённые категории граждан. Они могли приватизировать жильё, и после этого срока.

Транспорт

"Особо тяжелые последствия вызвала приватизация для воздушного транспорта. Союзная компания «Аэрофлот» на основе известных решений федеральной исполнительной власти, прекратила свое существование, породив более 400 мелких и мельчайших акционерных обществ, а вместе с ними — множество экономических, социальных, научно-технических, производственных и иных проблем.

Исчезло единое государственное управление воздушным сообщением между бескрайними и (по преимуществу) бездорожными просторами Российской Федерации. Плата за авиаперевозки возросла в десятки тысяч раз, вследствие чего они стали недоступны основной массе населения России, что особенно трагично для периферийных регионов Федерации, где авиатранспорт — единственный вид сообщения с «большой землей». Произошло резкое падение безопасности полетов."^[8]

В результате приватизации был нанесен ощутимый ущерб морскому транспорту страны. Россия почти полностью потеряла свой торговый флот, лишилась многих портов на Балтийском и Черном морях. Из-за отсутствия средств и инвестиций транспортные и пассажирские суда были распроданы, в том числе на лом. Уцелевшие сданы в аренду иностранным компаниям, часто вместе с плавсоставом.^[8]

Промышленные отрасли

В книге "Черная приватизация" автор перечисляет отрасли, которые затронули катастрофические последствия приватизации. Топливо-энергетический комплекс, Военно-промышленный комплекс, черная и цветная металлургия, машиностроение и металлообработка, химическая и нефтехимическая промышленность, лесная и деревообрабатывающая, промышленность стройматериалов, легкая и пищевая. Не существовало ни одной отрасли, которой бы не коснулась эта катастрофа, крах и разрушение отраслей, потеря высококвалифицированных специалистов, обвальное сокращение производства стратегически важных продуктов.

Лисичкин приводит реальные цифры и факты беспредела по каждой из областей в отдельности. Шокирующие сведения- фактический материал, полученный им как депутатом Государственной Думы. Таким образом последствия приватизации оказались плачевными. Не существует, пожалуй, ни одного момента, который бы был положительным при осуществлении приватизации 90-ых. В результате приватизации в России произошел переход от социализма к капитализму, появился класс «олигархов», владеющих собственностью, приобретенной за несоизмеримо малые деньги.

Также приватизация привела к значительному сокращению объемов производства и в целом к деиндустриализации страны. Только в 1994 г. совершено 1684 преступления во время приватизации предприятий (не считая преступлений, связанных с приватизацией жилья). Криминальные разборки со стрельбой проходили чуть ли не ежедневно и в период с 1991 по 2000 год, фиксировалось порядка 30 тыс. криминальных, не считая бытовых убийств в год.

Заключение

Не существует, пожалуй, ни одного момента, который бы был положительным при осуществлении приватизации того времени. В связи с приватизацией эра 90-ых вошла в историю как эра беспредельного бандитизма, беззакония, страхов, обнищания народа, унижения и уничтожения интеллигенции.

Послесловием могут послужить лишь слова Александра Солженицына: " Ограбили вкладчиков- это мало. Какие богатства России достались! Вот они лежат. Ограбили Россию, причем скорей, скорей! Чубайс хвастался тогда, что никогда в мире не видели такой быстрой приватизации. Совершенно правильно. Таких идиотов нигде в мире не было больше.

С огромной скоростью раздали наши благословенные недра, нефть, цветные металлы, уголь, производство. Ограбили Россию до нитки. Что это - демократия? Что, был референдум по этому поводу? Что, кого-нибудь спросили? Это народ осуществлял свою власть и свое будущее? И нарастили из мусора, из ничего каких-то миллиардеров, которые вообще ничего для своей России не сделали."^[1]

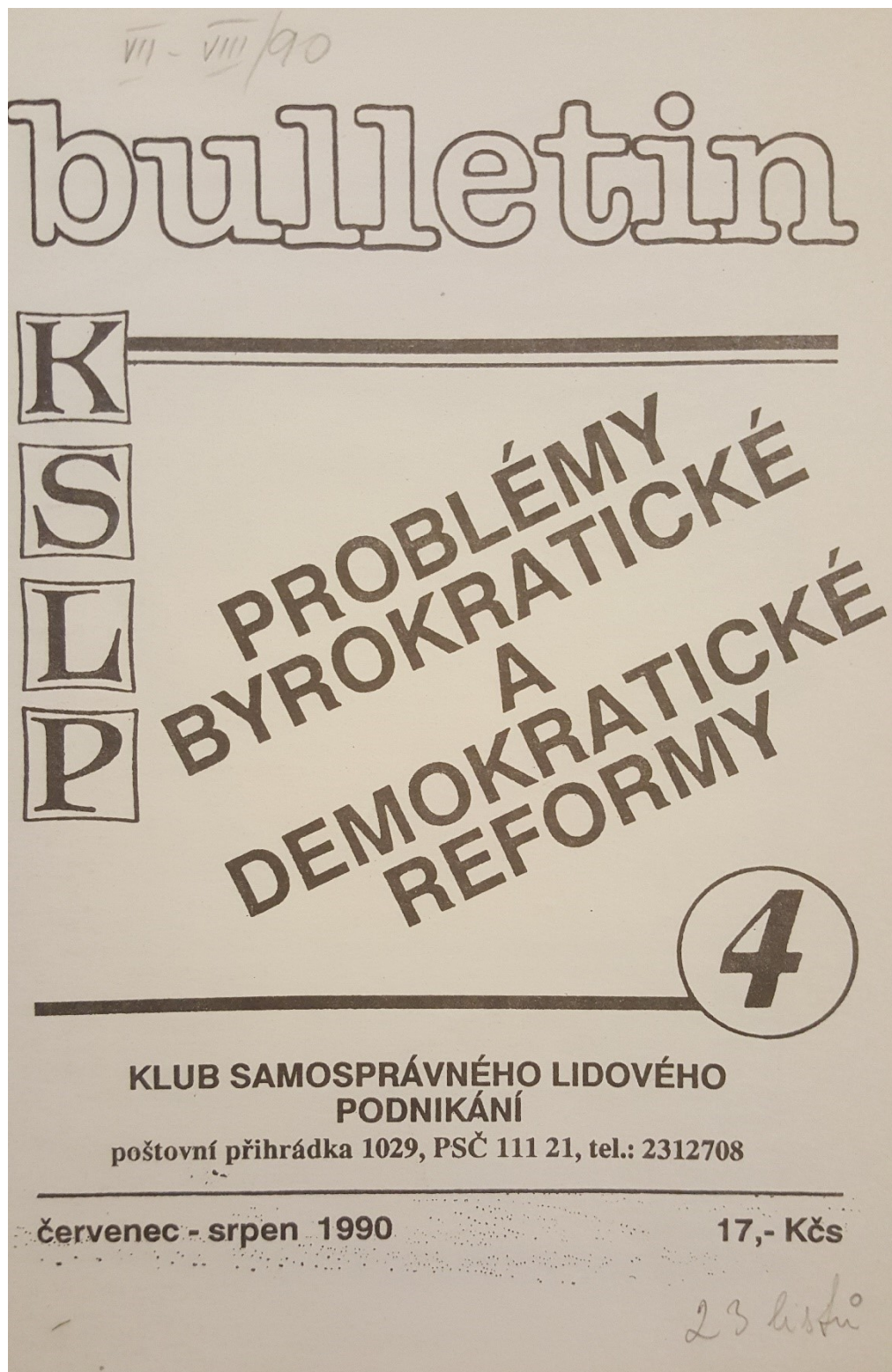

ЛИТЕРАТУРА:

1. Лисичкин В.А. "Черная приватизация" М.: 1997
2. Болдырев Ю.Ю. "О бочках меда и ложках дегтя" Крымский мост-9Д: 2003
3. Андрей Бунич. Статьи. «Залоговые аукционы стали вопиющим нарушением всех законов по приватизации». Приватизация и национализация
4. Пресс-конференция в РИА "Новости": «Горячая» осень 2005-го. Что будет с Россией после крушения олигархов?
5. forum-msk.info/threads/privatizacija-90-x-v-rossii-kak-derbanili-moju-stranu.3292/

ПРИМЕЧАНИЯ:

1. Закон "О государственном предприятии (объединении)" (1987)
2. Постановление Совмина СССР от 25.06.1990 N 616 О преобразовании производственного объединения "КАМАЗ" в акционерное общество "КАМАЗ"
3. Журнал "Коммерсант Власть" № 39 от 02.10.2001
4. Закон РФ от 03.07.1991 N 1531-1О приватизации государственных и муниципальных предприятий в Российской Федерации (в редакции от 5 июня 1992 года)
5. Речь Б. Ельцина на телевидении (апрель 1992г.)
6. "Государственная программа приватизации государственных и муниципальных предприятий в Российской Федерации на 1992 год"
7. "История приватизации в России", Берман В. Р., Филиппов П. С.
8. Лисичкин В.А. "Черная приватизация" М.: 1997
9. Болдырев Ю.Ю. "О бочках меда и ложках дегтя" Крымский мост-9Д: 2003
10. <https://cont.ws/@vitimbabi4ev/643825>
11. Интервью А. Солженицина с Андреем Кондрашовым для телекомпании Россия(9 декабря 2007г.)

Omlouváme se, že měníme obsahové zaměření tohoto čísla, které mělo být věnováno územní samosprávě. Protože je to téma rovněž velice lákavé, slibujeme, že na další bulletin nebudete dlouho čekat.

V současné době je však vysoce aktuální otázka přístupu k odstátnění a privatizaci národního majetku, která se týká každého čs. občana. Proto každý z nás svým postojem k této otázce rozhoduje o charakteru budoucí čs. ekonomiky, a tím i o míře demokratičnosti života společnosti i osobního života.

To je také důvod, proč jsme se rozhodli věnovat v tomto monotematickém čísle pozornost otázkám odstátnění a privatizace, na které KSPL reagoval vypracováním alternativní demokratické varianty ekonomické reformy.

S posledním, 3. číslem bulletinu jsme Vám rozeslali informaci, že napříště bude bulletin výrobně zajišťován v Žilíně a rozeslán Žilinským vzdělávacím servisem, a to za cenu cca 30,- Kčs za číslo. Vzápětí se nám podařilo sjednat pro jeho výrobu mnohem výhodnější cenové podmínky u jiných dodavatelů polygrafických prací, a jsme rádi, že Vám můžeme sdělit že bulletin budeme napříště rozesílat za za cenu 17,- Kčs. Pro ty, kteří do Žiliny již zaslali přihlášky a objednávky na vyšší cenu, platí totéž. Napříště zasílejte své požadavky a dopisy na dosavadní adresu:

poštovní přihrádka 1029, PSČ 111 21 Jindřišská Praha 1.

Závěrem prosbu: pokud by Vám to nečinilo poště, uvítali bychom, kdybyste jednorázově formou předplatného do konce roku uhradili čísla 4 - 9 (85 Kčs)

OBSAH :

Úvodník :	-2-
Byrokratická a demokratická alternativa privatizace	-3-
Československo se může stát první plně demokratickou zemí na světě (J. Vaněk)	-13-
Alternativní návrh řešení problému odstátnění a privatizace v ČSFR (V. Hábová)	-14-
1. Problémy, jejichž řešení se má dosáhnout privatizací	-14-
1.1. Problém zablokování základních rozvojových zdrojů	-14-
1.2. Problém monopolu státního vlastnictví	-15-
1.3. Problém nerespektování základních lidských práv	-16-
1.4. Dvě základní cesty privatizace	-17-
2. Demokratický způsob privatizace	-18-
2.1. Odstátnění národního majetku (vymezení objektu privatizace)	-19-
2.2. Delegace vlastnických pravomocí vůči Fondu národního jmění (stanovení subjektů privatizace)	-20-
2.3. Uskutečňování procesu privatizace	-28-
3. Podmínky permanentní demokratické privatizace	-28-
3.1. Občanská samospráva obcí i státu	-29-
3.2. Vymezení hospodářských funkcí státní výkonné moci a jejího aparátu	-30-
4. Očekávané důsledky a možná rizika demokratické privatizace	-33-
Závěrem	-34-
Politická aktualita:	
Co může pro ekonomickou alternativu udělat každý z nás	-34-
Připravujeme k vydání	
Pozvánka na seminář: "Alternativní varianta privatizace"	

BYROKRATICKÁ A DEMOKRATICKÁ ALTERNATIVA ODSTÁTNĚNÍ A PRIVATIZACE

V červnu letošního roku byl zpracován na FMF materiál, který se pokouší o syntézu návrhů našich národních vlád a vlády federální na způsoby odstátnění a privatizace národního majetku. Na základě kritických reakcí na připravované vládní návrhy byla v KSPL vypracována alternativní demokratická varianta. Pro její zpracování byly využity náměty odborníků různých demokratických politických stran a hnutí, poznatky pracovníků státních podniků i čs. občanů, kteří se připravují na soukromé podnikání.

Protože se demokratická alternativa odstátnění a privatizace setkala s pozitivním ohlasem široké veřejnosti na seminářích, které Klub ve spolupráci s ČSVTS organizoval na nejrůznějších místech naší republiky, předložil KLSP tuto alternativu k projednání také ve Shromáždění politických stran, hnutí a sdružení.

Označení "byrokratická a demokratická alternativa" v názvu tohoto úvodníku jsme nezvolili proto, abychom jednu alternativu degradovali a druhou glorifikovali. O označení rozhodla věcná podstata navrhovaných řešení. V jedné alternativě hrají úlohu základních subjektů privatizace administrativní orgány výkonné moci státu (privatizační úřady), objektem privatizace jsou administrativně ustavené státní podniky a kritériem privatizace je administrativní rozhodnutí o nasazení různých finančních a ekonomických nástrojů. V druhé alternativě jsou základními subjekty privatizace sami českoslovenští občané a jejich volené orgány, objektem privatizace je národní majetek a kritériem privatizace výkonnost čs. občanů.

Náš alternativní návrh privatizace národního majetku vychází z jeho důsledného odstátnění, a to nejen oddělením od státního rozpočtu, ale i odnětím jakýchkoliv pravomocí státní administrativě k rozhodování o způsobu hospodaření s národním majetkem a nakládání s ním z pozice vlastníka.

Československým občanům nesmějí být upírána zakladatelská práva (práva na zakládání podniků) na bázi národního majetku, jehož jsou právoplatnými spoluvlastníky. Upírání tohoto práva dosavadními vládními návrhy radikální hospodářské reformy považujeme v KSPL za obdobné porušení lidských práv, jakého jsme byli svědky v minulém režimu.

Protože nemáme jinou možnost publikace naší alternativy, rozhodli jsme se věnovat jí toto číslo bulletinu. Vzhledem k tomu, že jsme svou alternativu zpracovali i s využitím poznatků prof. J. Vaneka (USA - Cornellova univerzita), uvádíme i jeho pohled na problematiku odstátnění a privatizace v naší zemi. Teoretická koncepce a zpracování návrhu je ovšem jen jedna věc - jejich uvádění do života je věc druhá. K tomu prvnímu jsme se snažili přispět my. To druhé však už potřebuje širokou podporu vzdelávané a informované veřejnosti - a k tomu můžete přispět právě vy!

Československo se může stát první plně demokratickou zemí na světě

Z ROZHOVORŮ S PROFESOREM JAROSLAVEM VAŇKEM

V květnu byly v rozhlasu a v televizi vysílány dva rozhovory s profesorem Jaroslavem Vanekem z Cornellovy univerzity v USA, autorem mnoha desítek publikací, jedním z představitelů ekonomického směru samosprávného podnikání, či-li, jak on sám říká, ekonomické demokracie.

Obecně známé jsou jeho vysoce humanistické přístupy k řešení ekonomických otázek. Jeho křesťanské ideály se promítají i do této sféry a jsou sociálně velmi pokrokové. Počátkem 80. let byl navržen na Nobelovu cenu.

Velice si vážíme jeho návratu do vlasti, z níž odešel před 41 lety, která mu však po celá ta léta zůstala velice blízká. Během dvou květnových týdnů absolvoval dostih až tří čtyř přednášek denně pro odbornou, podnikovou i širší veřejnost. Byl ochoten popularizovat ekonomickou demokracii jako aktuální ekonomickou variantu také ve sdělovacích prostředcích, kde mu bohužel - až na necenzurované předvolební vysílání - nikdo nebyl ochoten poskytnout prostor. I v této chvíli trvá informační embargo na toto téma.

Pan profesor Vaněk přichází jako člověk s nesmírně bohatými teoretickými znalostmi i praktickými zkušenostmi, které je ochoten nezištně sdílet se všemi, které budou zajímat. S jeho svolením připravujeme v překladu řadu jeho základních děl s tím, že pozornost věnujeme v prvé řadě otázkám praktického zakládání a provozování samostatných podniků.

Doufáme také, že se doba jeho plánované podzimní návštěvy Československa bude shodovat s termínem připravovaného týdenního semináře "Alternativní varianta privatizace" pro členy KSPL i širší veřejnost.

DEMOKRACII NEJEN V POLITICE, ALE I V EKONOMICE

Od listopadu minulého roku se věci podstatně změnily, nicméně, mám-li se vyjádřit k vašim prvním volbám, mám v současné době dosti ekonomických reformách a protože sám jsem ekonom, kladu si v těchto souvislostech určité otázky.

Především mám dojem, že jde o reformy v podstatě jednostranné. Krom toho se českému národu nepředkládají všechny možnosti, nýbrž jen některé, a to, řekl bych, možnosti dosti konzervativní. Programy, které slyším po svém návratu do Československa od vašich vládních činitelů, jsou programy kapitalistické, nikoli ekonomicky demokratické. Zdá se mi, že z několika ohledů nejsou pro podmínky Československa vhodné.

Já samozřejmě nepatřím k levicím, to rozhodně ne, nicméně musím říci, že to, co dnes vládní činitelé připravují, by se dalo nazvat konzervativní pravcovou kapitalistickou politikou, ať už kapitalismu státního nebo soukromého. Co mi vadí jako expertovi v otázkách ekonomické demokracie, je to, že právě tento směr, tato alternativa, která má filozoficky nejlépe k demokratickým reformám, není vzata ani v úvahu.

Čtete krásné plakáty, znáte myšlenky prezidenta Havla, se kterým plně souhlasím, když doplňuje Masarykovu myšlenku pravdy také láskou.

Zdá se mi ovšem, že program dnešních ministrů se neshoduje s principy lásky, protože kapitalismus je ve svých základních charakteristikách systémem rozporu. Rozporu mezi pracujícími na straně jedné a kapitalisty a vlastníky na straně druhé. Maximalizace důchodů, která je principem kapitalistického systému, znamená implicitně minimalizaci lidského štěstí pro pracující.

V širším slova smyslu to znamená, že můžeme mít demokratické národohospodářské systémy, které se zakládají na respektování lidských práv pracujících, obdobně, jako máme demokratické systémy v politice.

PŘI NEDOSTATKU INFORMACÍ SE DEMOKRACIE STÁVÁ FRAŠKOU

Z mé znalosti demokratických procesů, zejména v USA, mi vyplývá, že pro skutečně dobrou demokracii je podstatná dobrá informovanost.

4

Kdykoliv lidé nemají dostatek informací, aby se mohli fundovaně rozhodnout, co volit a proč, demokracie se stává fraškou.

Abyste měli dobrou demokracii, musíte být především dobře informováni. Domnívám se, že dnes ani vládní činitelé nemají dostatečnou informovanost - nemyslím v tom, o čem mluví, ale o tématech, o kterých by mluvit měli - jako na příklad o ekonomické demokracii. Aby se u vás zlepšil demokratický proces, zejména s ohledem na příští volby, které vás čekají za dva roky, by se Českoslovenští voliči měli důkladně seznámit se všemi alternativami, včetně alternativy ekonomické demokracie, a teprve potom, s plnou mírou informovaností, se mohou správně rozhodovat, kterou alternativu budou volit.

V tomto kontextu se nabízí zajímavá otázka, zda je vůbec možné, aby politický proces vyžadoval od pracujících práci v režimu, se kterým nesouhlasí.

Například dělníkům a zaměstnancům určitého podniku by měla být položena otázka, zda chtějí pracovat v kapitalistickém nebo demokratickém kontextu. Pak se ovšem musí respektovat, pro co se rozhodnou. Ti, kteří se rozhodnou pro kapitalistický kontext, a slyšel jsem, že by jich bylo hodně, se mohou seskupit v podnicích, které budou kapitalistické, druzí, kteří chtějí pracovat v systému ekonomické demokracie, se rovněž sdruží a budou pracovat v jiných podnicích, které budou demokratické. Základní otázku demokracie je přece samodeterminace, tedy sebeurčení!

V dobách národního rozhodování by tudíž měla platit absolutní rovnost všech forem ekonomiky. Později, podle výsledků rozhodování v tomto demokratickém procesu, může dojít samozřejmě k nerovnosti - podle toho, jestli se lidé rozhodnou např. pro 40% jednoho a 20% druhého ekonomického systému. To už je skutečně otázka demokracie.

Rád bych Československu poradil, a myslím, že mám co poradit.

DEMOKRACIE PRO LIDI VERSUS DEMOKRACIE DOLARU

Jako pozorovatel, který přichází do Československa po mnoha letech (jsem tu asi 10 dní), dovoluji si vyslovit dojem, že politické strany kandidují víc na základě emocí, než na základě plně informovanosti. To mne trochu mrzí, protože vím z vlastní zkušenosti, že nejlepší demokracie je ta, která je založena na dobré informovanosti.

5

Abych přispěl k takové dobré informovanosti (protože já přece nemohu ovlivňovat politické strany), rád se podělím se svými znalostmi a zkušenostmi.

Protože kdo dobře rozumí systému ekonomické demokracie a dívá se na ni s širokým rozhledem, uvědomuje si, že vlastně všechny současné politické směry v Československu, aniž by si to třeba plně uvědomovaly, ekonomickou demokracii.

Už jsem se zmínil, že Havlovův princip lásky se může projevit jediné v ekonomické demokracii a spolupráci, nikoli v kapitalismu, který rozpolcuje lidé. Ale není to jen otázka lásky, je to také otázka demokracie, protože když mluvíme o ekonomické demokracii, míníme skutečnou všeobecnou demokracii. Hovoříme-li o kapitalismu, jako například můj bývalý přítel a spolupracovník na Cornellově univerzitě, který dnes mluví o kapitalismu (míněna ministr Václav Klaus - pozn. redakce), tak to není demokracie pro lidi, to je jen demokracie dolaru. Ale nejde jen o to.

Nemám teď na mysli jen demokratické ideály Občanského fóra, podívejme se kupříkladu na komunistickou stranu z doby Dubčekovy. Co se nám tenkrát, nám ve světě, nejvíce líbilo, byl socialismus s lidskou tváří, který v podstatě - pokud si dobře vzpomínám po dvaceti letech, měl za cíl ekonomickou demokracii určité formy.

Jsem katolík a křesťan, jsem poradcem amerických biskupů při přípravě pastoračních listů o ekonomické demokracii, o dělnických samosprávách. Uvědomuji si, že podstatou sociální doktriny - i papežské, i té amerických biskupů - je vlastně korporace, tedy něco, co se blíží ekonomické demokracii, vlastně její myšlenka, protože encyklika o sociální doktríně mluví o nadřazenosti člověka a dělníka nad přírodou, nad kapitálem apod.

JUGOSLÁVIE :

30 let prosperovali, i když dělali téměř vše špatně

Jugoslávii jsem sledoval velice zblízka, a to od ledna 1960, tedy přesně třicet let. Dost o tom vím a ve zkratce bych řekl, že používání jugoslávského modelu jako argumentu proti dělnické samosprávě, jak se nyní u nás děje, není správné, a to hned z několika důvodů. Uvedu jen dva hlavní:

Především - Jugoslávie je dnes opravdu v krizi, ovšem v krizi komplikované, nejde jen o krizi dělnické samosprávy. Musíme si také

6

uvědomit, že Jugoslávie, která před 40 lety vycházela z daleko primitivnějších podmínek než Československo, po 30 z těchto 40 let byla jednou z nejrychleji se rozvíjejících zemí, dosahovala největšího přírůstku národního důchodu, skoro jako Japonsko. Teprve v posledních dvanácti letech se jejich model začal bortit.

Dále bych si dovil poznámenat, že Jugoslávci rostli tak rychle a tak dobře si vedli, přestože skoro všechno dělali špatně.

Byl jsem jejich poradcem asi před 17 lety a napsal pro ně řadu článků a studii s kritikou jejich systému z hlediska západního ekonomy. V té kritice bylo asi pět nebo šest základních připomínek k zásadním problémům, které naprosto ignorovali. O některých z nich se zmíním blíže:

Proč Jugoslávci dělali všechno špatně ?

* Když znárodnili, vytvořili systém tzv. národního vlastnictví, přičemž nikdy jasně nedefinovali, co je tímto pojmem míněno.

* Za druhé - nikdy neměli dobře organizovaný kapitálový trh, vlastně neměli vůbec žádný. Samosprávná tržní ekonomika potřebuje mít různé trhy, v prvé řadě trh kapitálový.

* Za třetí: neřešili problematiku odpovědnosti správních rad a ředitelů, což bylo jejich dalším velkým kamenem úrazu.

* Za čtvrté: z analýzy ekonomických demokracií dnes víme, že nemohou existovat jako izolované podniky, musí pracovat v souhrně mezi podniky a podpůrnými strukturami. Jugoslávci podpůrné struktury neměli.

* Za páté - z ekonomické analýzy víme, že ekonomická demokracie je nevhodnější (tj. neefektivnější) u menších podniků, což znamená potřebu vytvářet systém společenského podnikání a vytváření mnoha podniků.

V Jugoslávii bylo téměř nemožné, aby se občané rozhodli a dali dohromady, aby zakládali demokratické podniky.

Zmínil jsem se jen o hlavních otázkách, dalo by se hovořit o řadě dalších. Ale už jen tento výčet stačí, abych dokumentoval svůj názor, že Jugoslávci vlastně téměř vše dělali špatně a vzor tomu dlouho prosperovali. Ovšem na druhé straně nám velice prospěli, protože z nás se můžeme učit z jejich nedostatků, pokud se budeme pokoušet o zavedení ekonomické demokracie v zemích střední a východní Evropy.

7

I západní konzervativní ekonomové uznávají, že:

SAMOSPRÁVNÉ PODNIKY JSOU VELMI PERSPEKTIVNÍ FORMOU PODNIKÁNÍ

Je známo, že v zemích západní Evropy a v USA pracuje na principu samospráv hodně podniků. Pokud jde o plně dělnické samosprávy, jedná se o milióny členů, ale podíváme-li se na nejspěšnější západní ekonomiky, které si z plně ekonomické demokracie propůjčují některé prvky, pak už se pohybujeme v řádu stamiliónů pracovníků zapojených do tohoto systému podnikání.

Vezměte si například západní Německo, které je nám nejbližší. Je to ekonomika velmi úspěšná, ovšem k její úspěšnosti výrazně přispěla okolnost, že využívá tzv. systému kodeterminace (participace v rozhodování), což není nic jiného, než participace na řízení podniku zaměstnanci, a to do výše 49 %.

Podobně snad vůbec neúspěšnější ekonomika na světě - Japonsko. Přebírá z plně ekonomické demokracie jiné faktory, promítající se do naprosté jistoty zaměstnání. Japonci se nemusí obávat jeho ztráty. Japonci je se svým podnikem spjatí. Tato naprostá jistota vytváří kupř. podmínky pro to, že se v Japonsku dnes může zavádět robotizace s cílem maximální produktivity, aniž by dělníci měli obavy, že kvůli robotizaci ztratí práci, že je stroje nahradí.

Analogicky působí participace na zisku ve Spojených státech, kde se uplatňuje další aspekt ekonomické demokracie. Nebo vezměte Švédsko, jehož systém mnozí pokládáte za ideální. Tam není ryzí kapitalismus, nýbrž kapitalismus dosti ohraničený mnoha faktory (převzatými z ekonomické demokracie), dělníckými řediteli počínaje přes tzv. "maidner plan", což je vlastnictví unif. (odborů), až po kontrolu mezd apod.

Chtěl bych doporučit, aby ČST dovezla zajímavý dokumentární film BBC o ideálním příkladu ekonomické demokracie ve Španělsku, která zahrnuje kolem 100.000 lidí. Jde o mondragonské kooperativy. Za 35 let existence nezkrachoval ani jediný z jejich kooperativ. To by názorně odpovědělo na mnoho otázek.

Svět se pohybuje ve směru demokratizace. Jak politické, což se dnes děje u nás, ale i demokracie ekonomické, což znamená, že pracující nemějí trvale zůstat v područí vlastnické kapitálu.

8

Chtěl bych zdůraznit, že ekonomické systémy na Západě, některé ve Spojených státech, v Japonsku apod., které jsou pro vás přitažlivé, jsou dobré především proto, že tyto kapitalistické systémy přebírají právě od demokratických systémů díleč demokratické prvky.

Je důležité si také uvědomit, co lidé většinou nevědí: demokratické ekonomické systémy jsou daleko výkonnější než systémy kapitalistické, ať už soukromé nebo jiné.

K přechodu na akciové společnosti :

PROČ COKOLIV STAVĚT S ČERTEM ČI ĎÁBLEM ?

Nejsem zde, abych podporoval nějakou politickou stranu, ale abych přispěl všem politickým stranám, aby otevřely alespoň oči, když už ne srdce ekonomické demokracii, aby ji braly vážně.

Nevím o detailech nebezpečí přechodu na akciové společnosti: kde by se kupř. akcie prodávaly, jak by se měnilo rozdělování národního vlastnictví. Ale co bych řekl s velkým důrazem je to, že jakékoli prodávání akcií nebo zařazování akcií jako unikátní nebo jediný systém, mě vyložené děsí. Řekl bych, že jakmile přijmete princip prodáváných či rozděvaných akcií, už jste potichoučku přijali kapitalistický princip, protože akcie znamená kapitalismus.

Myslím, že čs. občané by si to měli uvědomit, aby byli správně informováni, aby měli správnou představu, že pokud chtějí ekonomickou demokracii, nemohou pracovat pouze s akciemi, protože akcie sama o sobě je kontradikcí, tedy protimluvem ekonomické demokracie.

Ekonomická demokracie je reprezentace lidí; podobně jako v politických doménách působí zastoupení lidí, jakožto jedinců, na základě právních práv, nikoli zastoupení vlastnické kapitálu na základě práv vlastnických.

A to je myslím daleko důležitější. To je stejné, jako byste se mě ptali : "co by bylo lepší, aby čerti stavěli domy nebo raději garáže?", zatímco byste se měli ptát "proč vůbec cokoli stavět s čertem či ďáblem ?"

Speciální otázkou jsou dělnické akcie, kterým ve své nové knize věnuji celou kapitolu. Stručně - je to problém. Jak už jsem říkal, ekonomická demokracie nerovná se dělnické vlastnictví. Když jdete na vědomí dělníků rozpor - na jedné straně se považuje za dělníka, na druhé za kapitalistu.

Přirovnal bych to ke stavu myslí schizofrenika, rozpolcené osobnosti. Mladí dělníci se více chovají jako dělníci, starší více jako kapitalisté, protože chtějí odčerpávat kapitál ze svého podniku.

9

VÍME, ŽE SI STAVÍME DŮM NA STO LET ?

Souhlasil bych, že má smysl právě teď usilovat o změnu zákona o státním podniku, protože si nedovedu představit, jak jinak to můžete zařídit.

Vy si vlastně stavíte dům, ve kterém budete bydlet sto let, vy, vaše děti, vaši vnukové. A stavíte si tento dům čistě na základě názoru expertů, kteří sice mohou být dobří ve svých oborech, ale kteří nevědí mnoho o ekonomické demokracii. Mám zde dvě výhrady :

Jedna je ta, že experti by se měli dobře informovat o všech alternativách, nejenom kapitalistických (ať už jde o kapitalismus státní nebo soukromý), ale i o ekonomické demokracii. Potom by měli své poznatky sdělit občanům, celému národu, aby celý národ byl správně informován a mohl se rozhodnout.

Je totiž nepředstavitelné, že byste kladli vlastně nejzákladnější konstituční principy vašeho státu, které by byly založeny čistě jen na předpokladech a myšlenkách určitých expertů, kteří jsou orientováni na konzervativní kapitalismus, na tradiční kapitalismus 19. století.

ZÁVĚREM :

Na závěr ještě malou, ale snad důležitou věc. Ve všech sférách života společnosti, nejen výrobních, je nejlepším řešením demokratická participace. A také bych dodal, že krásná slova vašeho prezidenta Havla o lásce a pravdě se dají velice dobře aplikovat na ekonomickou demokracii, protože jenom v jejích podmínkách je možno dosáhnout těchto dvou cílů.

Pokud pohlédneme na dějiny, jak říkal Masaryk - z hlediska věčnosti, mám dojem, že dlouhodobě se svět pohybuje směrem k plně demokracii - politické i ekonomické. Dnes se ovšem svět západní nachází v hybridním stavu - částečně demokratickým politicky a autokratickým ekonomicky. Myslím, že za čas se to změní.

V tom Československo, a snad i další východoevropské a středoevropské země, budou mít velice důležitou úlohu, že se mohou stát první plně demokratickou civilizací na světě, a tak možná pomohou rozřešit mnoho základních lidských problémů.

(Poznámka: mezititulky redakce)

10

ALTERNATIVNÍ NÁVRH ŘEŠENÍ PROBLÉMU Odstátnění a privatizace v ČSFR

ÚVOD

Na historických zkušenostech zemí nejrůznějších hospodářských systémů je možné doložit, že totalitní politické zřízení může mít hospodářské úspěchy jen v podmínkách ekonomiky militarizované. Proto bývají takové úspěchy jen velmi krátkodobé a z hlediska humánního pochybné. Výjimkou v úspěchy jen velmi krátkodobé a z hlediska humánního pochybné. Výjimkou v tomto směru nebyl ani vývoj naší země v posledních 40 letech. Již od roku 1952 se však v čs. ekonomice objevují čmář v pravidelných intervalech stále nálezavější a silící vlny požadavků na liberalizaci ekonomiky v důsledku postupně stále více se zadržávajícího mechanismu hospodářských vztahů.

Cílem všech hospodářských reforem byla už od roku 1952 vyhlášená decentralizace. První zjevná hospodářská krize v roce 1962 dala nový impuls tomuto decentralizačnímu úsilí. Cíl reformy ve druhé polovině šedesátých let byl již formulován otevřeně jako tržní liberalizace. K témuž směřoval i známý Soubor opatření z roku 1979. Cílem přestavby, vyhlášené v letech 1986 až 1987 pak již měla být také demokratizace politického systému čs. společnosti. Důsledná realizace tohoto požadavku měla být výsledkem sametové revoluce. Přesto dosud ovládají čs. ekonomiku monopolní vztahy a tendence k centralistické totalitě. Proč se nedaří dosáhnout cílů demokratizace a prosperity naší ekonomiky ?

Bylo by naivní domnívat se, že si dřívější političtí vůdci nepřáli úspěch demokratických reforem. Pro jejich zdar však chyběl základní předpoklad: ochota mocenských struktur vzdát se absolutismu své politické moci, chyběla však i nálezavější všestrannost vzdělání a svobodomyšlnost ekonomického myšlení samotných reformátorů i nových podnikatelských subjektů, jimiž se měli stát samotní pracující. Ekonomické myšlení naopak stále hlouběji zabředávalo do totalitních stereotypů.

Výsledkem takto se vyvíjející situace pak bylo, že všechny, i ty "nejradikálnější" pokusy o hospodářské a politické reformy, včetně té, kterou koncipovala vláda národního porozumění, byly "zaváděny" shora, vládním aparátem, za jeho svědomité péče o to, aby nebyla reformami oslabena hospodářská moc centrální byrokracie, aby se žádná reforma nevymlkla vládní byrokracií z rukou. Proto ani v jedné z dosavadních reforem nechybělo centrální dekretování subjektivistických zásahů do vlastnických vztahů, včetně ordinování dělby pravomoci a odpovědnosti mezi centrem a podniky, kdy pravomoci zůstávaly na straně centra a odpovědnost se stále více přemíslela na podniky. Všechny předchozí reformy určovaly "shora", které formy

11

podnikání a sdružování občanů k podnikatelské činnosti jsou povoleny, a které ne. V zájme z čs. hospodářských reformou nebylo ani centrální a dekretováni "nápravy deformací" cen a kursů, stanovování mzdových stropů, ba ani subjektivistické určování "priorit" rozvoje určitých oborů a odvětví.

Předpoklad, že osvědčené centrum odborníků vymodeluje a zavede pro občany naší země ten nejefektivnější model způsobu hospodaření s pomocí nového "balíku" hospodářských zákonů a vládních dekretů, nebyl opuštěn ani vládou národního porozumění. A protože za tohoto předpokladu se nutně stává hlavním aktérem koncipování a prosazování reformy opět "starý dobrý" vládní aparát, dostává se i tato reforma znovu do vyjetého kolejiště centralizace hospodářské moci v rukou vládní byrokracie. Dnes je možno již jednoznačně konstatovat, že přijímané kroky nynější hospodářské reformy nenaplní očekávání - kromě samotných byrokratických struktur - ani jedné sociální vrstvy čs. společnosti, které se v listopadu 1989 spojily ke svržení totalitního režimu.

Nespokojeni jsou především ti, kteří byli ochotni vzít na sebe rizika soukromého podnikání. Zákony, které jim tuto aktivitu měly umožnit, obsahují příliš mnoho omezení a závislosti na státním aparátu, než aby začínající, kapitálově i zkušenostmi slabý čs. soukromý sektor mohl teit zahraniční konkurenci či mafiánským vztahům zbohatlíků dřívější stranickostátní oligarchie.

Nespokojeni jsou i vedoucí pracovníci státních podniků. Tato manažerská vrstva byla připravována k převzetí podnikatelských rizik, avšak za podmínky hospodářského osamostatnění státních podniků. Nový zákon o státních podnicích hospodářskou samostatnost těmto podnikům nejen že neposkytuje, ale naopak, ještě více upevňuje moc vládní byrokracie nad dalším osudem státních podniků, a to bez jakéhokoliv majetkové odpovědnosti této byrokracie za výkon své moci.

Nespokojeni jsou široké vrstvy obyvatelstva, pro které připravuje daná hospodářská reforma podmínky úplného vyvlastnění národního majetku i značné části osobních úspor. Tím je znovu dostává do polohy druhohradě masy obyvatelstva, určené pouze k pronajímání práce zaměstnavatelům a k odezdáváním hlasů při volbách podle přání svých chlebedárců.

Takové perspektivy vývoje si ovšem nepředstavovali občané ani jedné z těchto sociálních vrstev, když zaplatovali mnohatisícová shromáždění na náměstích našich měst v listopadové revoluci.

Čs. občané očekávali od sametové revoluce především svobodu pro svou práci, svobodu pro rozvoj a uplatňování svých schopností, svobodu pro svou seberealizaci, která je nezbytným základem ekonomické i duchovní prosperity každé země. Ve jménu této svobody byli čs. občané ochotni

přinášet i leckjaké materiální oběti. Budou však ochotni přinášet oběti ve jménu další majetkové koncentrace starých byrokratických struktur a větší prosperity konkurenčního kapitálu ?

1. PROBLÉMY, JEJICHŽ ŘEŠENÍ SE MÁ DOSÁHNOUT PRIVATIZACÍ

Všeobecně se odhaduje, že po čtyřiceti letech "budování socialismu" dosahuje čs. ekonomika zhruba 45% úrovně produktivity práce vyspělých kapitalistických zemí. Tato skutečnost sama o sobě by nemusela být ještě nijak zvlášť alarmující, kdyby nebyla součástí takových širších souvislostí světového rozvoje, jaké představují vysoká tempa ekonomického růstu a vědeckotechnického pokroku stále většího počtu zemí, donedávna považovaných za beznadějně zaostalé, a pokud by bylo možno nalézt nějaká fakta nasvědčující tomu, že se čs. ekonomika již dostala z nebezpečí vleklé hospodářské deprese.

V níže uvedené tabulce je uveden dlouhodobý trend hospodářského rozvoje naší ekonomiky, sledovaný čtyřmi rozdílnými metodami ekonomického hodnocení intenzity a efektivnosti hospodaření

Vývojové trendy intenzifikačních faktorů na hospodářském růstu ČSSR

Metoda x) měření	Měrná jednotka	1950	1951	1956	1961	1966	1971	1976	1981
			-55	-60	-65	-70	-75	-80	-85
I.	%		83,5	91,3	34,3	74,3	63,2		
II.	%						66,5	45,1	0
III.	%						26,3	15,8	5,9
IV.	hal.	13,1	10,7	7,2	4,6	3,6	2,4	1,9	1,2

- x) I. - podíl intenzifikačních faktorů na tempu růstu národního důchodu dle propočtu VÚ PR NH
 II. - podíl intenzifikačních faktorů na hrubém národním důchodu dle propočtu CEMI AN SSSR
 III. - podíl souhrnné hospodárnosti na společenském produktu dle propočtu EÚ ČSAV
 IV. - efektivnost vybavování pracovní síly strojními základními prostředky dle propočtu VÚVTR - údaje za poslední rok daného pětiletí

Za základní příčiny tohoto neutěšeného stavu vývoje naší ekonomiky považujeme zablokování jejich základních rozvojových zdrojů (kapitálu pracovního, základního i peněžního) monopolizací státního vlastnictví totalitním systémem vlády stranickostátní oligarchie.

1.1 Problém zablokování základních rozvojových zdrojů

Dlouholetá nehybnost čs. ekonomiky má své kořeny v globálním postátňování základního kapitálu soukromých podnikatelů i kapitálu vytvářeného pracovními státních, národních a komunálních podniků, dokonce i základního kapitálu družstev. Mocenskopolitická uzurpace hospodářských podniků čs. společnosti stranickostátní oligarchií odstranila jakoukoli osobní odpovědnost za hospodaření s postátňeným základním kapitálem i jakékoli osobní stimuly k jeho kvalitativnímu rozvoji. Využívání základního kapitálu bylo vládní byrokracií rozděleno do administrativně ustavených podniků a organizací. Jeho spontánní pohyb byl v zárodku umrtvován.

Tvořivý potenciál a pracovní schopnosti čs. občanů byly dlouhodobě blokovány byrokratickým vymezováním jak oblastí, tak rozsahu jejich "povoleného" rozvoje i uplatňování. Administrativní dekretování výše možného výdělků pro jednotlivé kategorie pracovníků bez jakéhokoliv vztahu ke společensky žádanému výkonu, likvidovalo motivaci čs. občanů k iniciativní a kvalitní práci, vykonávané v zaměstnaneckém poměru.

Subjektivismus administrativního oceňování práce, základního kapitálu i produkce zlikvidoval reálné peněžní hospodářství. Peníze, jako nezbytný specifický ekonomický komunikační nástroj pro informační zobrazování průběhu hospodářských vztahů, přestávaly plnit svou základní funkci materiálního zprostředkovatele těchto vztahů mezi čs. občany i mezi čs. a zahraničními partnery. Administrativně direktivní členění peněz do různých vzájemně i časově nepřevoditelných fondů zastavilo pohyb i této nejmobilnější složky rozvojových zdrojů.

Tato trojitá blokáda, tj. znehybnění základního, pracovního i peněžního kapitálu, znemožnila legální existenci trhu jako prostředku svobodné směny a výběru užitečných statků dle vlastní volby čs. občanů. Nedemokratičnost výroby se tak přenesla i do nedemokratičnosti spotřeby.

Uvolnění této trojitě blokády představuje proto první základní problém, jehož řešení by se mělo dosáhnout privatizací.

1.2 Problém monopolu státního vlastnictví

Ideologicky a mocensky motivované postátňování veškerého soukromého, národního i družstevního majetku je oprávněně považováno za prapříčinu rigidit vztahů a znehybnění rozvojových zdrojů. Proces postátňování nabyl v čs. ekonomice takových rozměrů, že státní vlastnictví

spolu se státními zásahy do hospodaření družstev přerostlo v absolutní monopol administrativy, ničím neomezené ve svém rozhodování o ekonomických i politických aspektech života společnosti. Monopol státního vlastnictví poskytoval státní byrokracií moc, jakou nedosáhla v žádném jiném typu hospodaření v celé historii lidstva.

Státní administrativy, jejíž činnost v každé společnosti podléhá kontrole vlastníků výrobních prostředků, stala se v naší zemi sama jejich faktickým monopolním vlastníkem. Nominálního vlastníka "lid" - proto velmi snadno zbavila možnosti realizovat svá vlastnická práva a zatlačila ho do faktické pozice nemajetných zaměstnanců postátňených podniků a družstev. Sama pak mohla disponovat postátňeným majetkem neomezeně a nekontrolovatelně, bez jakékoli osobní hmotné odpovědnosti za společenskou racionalitu a efektivnost tohoto svého počínání.

Monopol státního vlastnictví umožňoval státní administrativě stále více strhávat na sebe také moc zákonodárnou a soudní, čímž si zajišťovala nekontrolovatelnost svého počínání i v oblasti společenského života a v oblasti politické. Rostoucí nespokojenost obyvatelstva s takovým společenským vývojem byla kompenzována "sociálními jistotami", na které si neracionálně řízená ekonomika nevydělala, mezi kterými sociální jistota pobírání mezd, bez vztahu k faktické výkonnosti u některých kategorií pracovníků, představovala ekonomický základ rozrušování pracovní i občanské morálky i šířící se nekulturnosti občanských vztahů.

Návrat k pluralitě vlastnických vztahů a ke zrovnoprávnění nejrůznějších druhů obchodních forem podnikání představuje proto druhý základní problém, jehož řešení by se mělo dosáhnout privatizací.

1.3 Problém nerespektování základních lidských práv

Udržování monopolní nadvlády státního aparátu nad způsobem hospodaření se základním kapitálem čs. občanů, s jejich pracovní silou i s výsledky jejich práce, vyžadovalo také značné oklešťování jejich dalších lidských práv, aby se čs. občané nemohli bouřit proti této nadvládě či unikat jí do emigrace. Přísně reglementovaným se za těchto okolností musel stát i rozvoj vzdělávací soustavy, kultury, umění, ba i oblast využívání volného času. Čs. občan byl stále důsledněji veden k nesamostatnosti hledání a výběru alternativ svého vlastního rozvoje i způsobu uspokojování svých

potřeb. Stále důmyslněji byl přetvářen na snadno manipulovatelný objekt, zbavovaný základních předností lidské existence.

Demokratizace celého hospodářského života jako základu rozvoje osobnosti každého člověka naší společnosti představuje proto třetí ze základních problémů, jejichž řešení by se mělo dosáhnout privatizací.

1.4 Dvě základní cesty privatizace

Rozbití monopolu státního vlastnictví lze uskutečňovat dvěma základními cestami podle toho, jak bude zvolen subjekt privatizace i jeho objekt, i podle volby kritéria privatizace.

Koncepce privatizace, předkládaná federální vládou, představuje privatizaci byrokratickou. Jejím rozhodujícím subjektem se stává úřednictvo, které samo sebe zmocňuje k výkonu privatizace. Objektem tu jsou administrativně ustavené státní podniky a kritériem privatizace je administrativní rozhodnutí privatizačních orgánů či úřadů, komu, co a za jakých podmínek se z postátněného majetku přidělí.

Koncepce byrokratické privatizace si nedělá starosti s etickou stránkou věci. Jejím cílem je obnova tradičních podmínek tržního hospodářství, spočívajících v rozdělení společnosti na majitele kapitálu a na majitele pracovní síly. Je proto zaměřena na důsledné vyvlastnění zaměstnanců státních podniků a na umožnění koncentrace postátněného majetku do soukromých rukou těch, kteří budou schopni tento majetek nejrychleji odkoupit. Vyvlastňováním zaměstnanců se sleduje rovněž cíl odčerpání nadbytečné kupní síly obyvatelstva pro zrovnovážení národních hospodářství.

Byrokratickou privatizací se má legalizovat právo soukromého vlastnictví byrokracie na značnou část postátněného majetku v podobě udržování značného rozsahu státního sektoru i v podobě odprodeje postátněného majetku zbohatlákům minulého totalitního režimu. Monopol státního vlastnictví je zde nahrazován monopolom soukromého vlastnictví. Administrativní náročnost byrokratické privatizace je značná.

Z problémů, které mají být řešeny privatizací, řeší byrokratická privatizace pouze problém obnovení trhu, avšak v jeho nedemokratické podobě, rozděluje obyvatelstvo na vlastníky a vyvlastněné, znemožňuje posledně jmenovaným realizovat většinu jejich základních lidských práv. Jde tedy o cestu, která neřeší problém obnovení trhu dostatečně důsledně, a problémy obnovy vlastnické plurality a demokratizace hospodářského života neřeší vůbec.

16

Druhou možnou cestou je **privatizace demokratická**. V ní se subjektem privatizace stávají sami čs. občané. Objektem privatizace nejsou administrativně ustavené státní podniky, nýbrž postátněný národní (ale případně i družstevní) majetek.

Kritériem privatizace je pak výkonost nových vlastníků, prokazovaná trhem. Na možnosti aplikace demokratické privatizace se dále soustřeďuje náš návrh.

2. DEMOKRATICKÝ ZPŮSOB PRIVATIZACE

Náš návrh vychází z toho, že na konci XX. století již není možno orientovat budoucí rozvoj ČSFR na rozvíjení jakéhokoli ekonomického systému, jehož fungování by vyžadovalo omezování lidských práv širokých vrstev obyvatelstva, zakotvených helsinskými a na ně navazujícími úmluvami. Jsme přesvědčeni, že z nedemokraticky uskutečňované privatizace nemůže vzejít hospodářský základ demokratické soběstačnosti.

Vycházíme také ze společenské reality, vzniklé v čs. národním hospodářství k 30. 6. 1990. Bereme tedy v úvahu, že již byly přijaty ústavní záruky zrovnoprávňující soukromé vlastnictví s jinými vlastnickými formami a bereme v úvahu i spontánní hnutí živnostníků, ale i obcí, území a národnosti za samosprávnou svébytnost, založenou na ekonomické soběstačnosti.

V neposlední řadě bereme za svůj úkol nalézt takový postup privatizačního procesu, který by předcházel možnosti vzniku sociálního i ekonomického rozvratu, jehož jsme svědky u sousedních zemí, které privatizační proces zahájily o mnoho dříve než my. V tomto směru jsme zcela zajedno s prezidentem V.Havlem, totiž že náš úmysl "provést reformu tak, aby nevedla k velkým sociálním otřesům, velké inflaci nebo dokonce ke ztrátě základních sociálních jistot, musí naši ekonomové přijmout prostě jako úkol, který jim byl zadán. Zde neplatí žádné "Nejde to". (LN, 30. 6. 1990, str.3).

Proto navrhuje, aby privatizace byla uskutečněna cestou **rozvoje ekonomické demokracie**. V ní spatřujeme důslednou formu realizace lidských práv v hospodářské oblasti. Tato cesta představuje dovedení principu občanské rovnoprávnosti, politické svobody a sociální spravedlnosti do jedné z nejpodstatnějších oblastí lidského života - do oblasti hospodářské. Funkce pracovníků výkonné moci státu a jejího aparátu se v dané koncepci předpokládá pouze výkonná a informační, nikoli legislativní a rozhodovací.

Privatizace přitom musí být uskutečňována v právním režimu vyspělé civilizované země, tj. ustanovením pouze zásadních zákonných úprav, bez dílčích reglamentací ze strany státní administrativy.

17

Postup demokratického způsobu privatizace navrhuje následující:

2.1 Odstátnění národního majetku (vymezení objektu privatizace)

Nezbytným východním krokem k zahájení procesu rozvoje ekonomické demokracie je návrat ke koncepci národního majetku jako ekonomického nástroje demonopolizace státního vlastnictví. V nynější reálné vzniklé situaci kapitálové nezabezpečnosti čs. občanů představuje návrat ke koncepci národního majetku také jedinou schůdnou cestu kapitálového zabezpečení rozjezdu podnikatelské činnosti čs. občanů. Jestliže je proces privatizace občas srovnáván s úkolem "udělat z omelety vejce", pak nelze považovat za smysluplné tato vejce dělat tak, že do skořápek natlačíme omeletu.

Zrekonstruovat je nutno zpětně všechny procesy takovým způsobem, aby obnovená vejce byla opět živá. Tržní ekonomiku lze sotva obnovit, nevytvoříme-li materiální podmínky pro reálné uplatňování jednoho ze základních lidských práv - práva na svobodné podnikání s výsledky své vlastní práce.

A i když právo na soukromé vlastnictví, které je důležitou složkou takových podmínek bylo již v ČSFR obnoveno, a počítá i s jeho zakotvením v nové ústavě ČSFR, právo čs. občanů na vlastnění národního majetku, do něhož si nuceně ukládali po čtyřicet let svůj kapitál, zůstává stále ještě deformováno státní formou vlastnění tohoto majetku, opravňující administrativu k jeho privatizaci dle vlastního uvážení.

Proto považujeme za naprosto nezbytné přijetí zákona o odstátnění národního majetku a o zřízení Fondu národního jmění, který by upravoval:

- oddělení národního majetku od státního rozpočtu a vyjmutí tohoto majetku z jakýchkoli vlastnických rozhodovacích pravomocí státní správy
- kategorizaci národního majetku pro účely stanovení subjektů jeho držby na úrovni obcí, republik (resp. zemí) a federace
- zřízení Fondu národního jmění na bázi národního majetku jako souhrnu Fondů municipálního (obecního) jmění, Fondů republikového jmění (případně jmění zemského) a Fondu federálního jmění
- předání rozhodovacích pravomocí vůči vlastnictví Fondu národního jmění výlučně do kompetence příslušných zastupitelských sborů a samotných občanů.

Nezbytnou součástí zákona o odstátnění národního majetku a zřízení Fondu národního jmění musí být také jasné vymezení jeho obsahu, které vyžaduje zřesnění. Národní majetek vznikl velmi složitými procesy, mezi které patří zejména:

18

- převedení státního vlastnictví protektorátu Čech a Moravy a Slovenského štátu
- konfiskace a později znárodnění (formou zestátnění) soukromého majetku osob, které se těžce provinily na čs. občanech, a také znárodněním majetkového pozůstatku šlechty
- znárodněním majetku soukromých vlastníků v důsledku socializačních dekretů po roce 1948
- pracovní činnosti námezdně pracujících v komunálních, národních a státních podnicích.

Obnova demokratického rozvoje naší společnosti vyžaduje spravedlivé vyrovnání vůči těm občanům, jimž byl neoprávněně majetek znárodněn bez náhrady, zejména po roce 1948. Tento problém je nutno vyřešit identifikací případů takové neoprávněnosti a nápravou kvívd cestou uzavírání dohod s původními majiteli či dědici o proplacení úhrady nebo navrácení původního majetku či o jeho darování do Fondu národního jmění.

Po takovémto zřesnění obsahu národního majetku by měl tento zřejmě zahrnovat:

- nerostné bohatství, základní zdroje energie, základní lesní a půdní fond, přírodní zásoby podzemních vod, vodní toky a přírodní léčivé zdroje
- duchovní a kulturní statky historického významu
- majetek znárodněných dekrety č. 50, 100, 101, 102, 103 a 108/1945Sb., jakož i majetek znárodněných zákonů č. 114, 115 a 121/1948 Sb. v jejich novelizovaném znění
- provozní, výrobní a finanční prostředky vytvořené ve státních, národních a komunálních podnicích v letech 1945 - 1990
- přírůstek majetku vytvářeného obhospodařováním všech složek národního majetku.

Zákon o odstátnění národního majetku a zřízení Fondu národního jmění by měl pak také stanovit, že všechny příjmy z pronajímání či z odprodeje národního majetku plynou výlučně do příslušných Fondů národního jmění, nikoli do státního rozpočtu

2.2 Delegation vlastnických pravomocí vůči Fondu národního jmění (stanovení subjektů privatizace)

Delegování vlastnických pravomocí vůči národnímu majetku na jednotlivé občany a na jejich zastupitelské sbory navrhuje uskutečnit tak, aby bylo zřetelné, kdo za výkon příslušné vlastnické funkce zodpovídá. Pouze při splnění tohoto předpokladu bude pak možné vyžadovat náležitou odpovědnost za vykonávání vlastnické funkce stanovenými subjekty a veřejně kontrolovat kvalitu tohoto výkonu, mimo jiné kontrolovat ji právě trhem.

19

Právo na změnu držby Fondu národní jmění (FNJ) by mělo být vyhrazeno čs. občanům, kteří by o ní měli rozhodovat referendem, jehož výsledky by legislativně zakotvovaly zastupitelské sbory.

Výkon správy Fondu národního jmění navrhujeme předat profesionálním Výborům pro správu FNJ, volených nebo jmenovaných zastupitelskými sbory obcí, republik (případně zemí) a federace.

Mezi práva a povinnosti správce národního majetku by mělo náležet:

- * rozhodování o tom, kterým fyzickým či právnickým osobám budou jednotlivé složky FNJ předány do obhospodařování a komu budou z obhospodařování odňaty v případě neohospodárného či nekulturního zacházení s nimi (zde bereme v úvahu, že do FNJ patří např. i hrady, přírodní rezervace apod.)
- * zajišťování toho, aby žádná část FNJ neležela ladem, aby všechny dostaly svého konkrétního hospodáře
- * povinnost veřejného rozhodování o předávání jednotlivých složek FNJ hospodářským subjektům, zpravidla využitím formy veřejného konkurzního řízení či principu dražby, kde má přednost nejlepší nabídka
- * povinnost svěřovat majetek do obhospodařování pouze těm fyzickým či právnickým osobám, jejichž mravní bezúhonnost, organizační schopnosti, kvalifikace a pracovitost skýtají záruku co největšího společenského užítu z dané části FNJ v podobě:
  1. peněžního či materiálního výnosu
  2. efektivního uspokojování potřeb obywatelstva i společnosti jako celku, včetně potřeb ekologických, zdravotnických a duchovních
  3. vytváření nových pracovních příležitostí k efektivnímu uspokojování těchto potřeb
  4. zvýšení společenského fondu vědomostí nebo kulturního rozvoje
- * povinnost - při rovnosti nabídkových podmínek zájemců o určitou část FNJ - respektovat jejich následující pořadí (v případech, kdy nelze využít principu dražby):
  1. pracovní kolektiv, který příslušnou složku FNJ již obhospodařuje
  2. tuzemský družstevní podnik
  3. jednotlivý čs. občan
  4. tuzemský soukromý podnikatel
  5. zahraniční podnikatel
  6. čs. orgán státní správy
- * povinnost uzavřít s budoucím provozovatelem příslušné části FNJ obchodní smlouvu (o formě pronájmu nebo odkoupení) podle příslušného komerčního (hospodářského) zákona platného v ČSFR
- * povinnost sledovat způsob a výsledky obhospodařování jednotlivých složek FNJ a v případě zjištění neohospodárnosti, neúčelnosti či nekulturnosti hospodaření neprodleně rozhodnout o odnětí majetku danému provozovateli a zajistit jeho předání jiné právníce či fyzické osobě

20

* právo využívat k vykonávání funkce správy FNJ příslušných služeb státního aparátu, orgánů výkonné moci a SBČS, které je nutno zákonem zavázat k poskytování všech potřebných informací správě FNJ.

Výkon práva disponování FNJ musí být svěřen výlučně čs. občanům a těm hospodářským subjektům, které převzou příslušné části FNJ do svého obhospodařování. To znamená, že zakladatelské pravomoc se tímto přenesají z administrativních orgánů státní správy na čs. občany a jejich pracovní (resp. podnikatelská) sdružení, jak je tomu v každé civilizované zemi.

Provozovatelem jednotlivých složek FNJ může být jednotlivý občan ČSFR, který dosáhl 18 let věku a je mravně bezúhonný, nebo čs. občan sdružený v právníkou osobou, včetně orgánů státní správy. Provozovatelem může být ovšem i cizí státní příslušník nebo zahraniční firma.

Mezi práva a povinnosti provozovatele patří:

- * právo hospodařit s převzatým majetkem zcela samostatně; kromě podmínek uvedených ve smlouvě o převzetí majetku a všeobecně platných předpisů nepodléhá provozovatel žádným jiným omezením či regulačním opatřením ze strany státního aparátu ani správce
- * právo rozhodovat o způsobu řízení svého podniku i o způsobech jeho sdružování s jinými druhy podniků (státních, družstevních, soukromých, tuzemských i zahraničních) k vykonávání společné hospodářské činnosti
- * povinnost odvádět nájemné či splátky správci FNJ v dohodnuté výši a lhůtách; neplnění této povinnosti je důvodem ke zrušení smlouvy o předání majetku a k odebrání oprávnění provozovatele
- * povinnost platit obecně stanovené daně a poplatky do rozpočtu obce, republiky (případně země) a federace v předepsané výši a lhůtách; neplnění této povinnosti je důvodem k hloubkovému prověření hospodářské situace podniku daného provozovatele a k přezkoumání oprávněnosti ponechání v platnosti smlouvy o předání majetku; v opakovaných případech neplacení daní a poplatků je správce povinen smlouvu o předání majetku takovému neplátcí zrušit.

Pro urychlení procesu transformace čs. ekonomiky na tržní principy hospodaření, pro snížení ztrátovosti a pro zajištění plynulosti tohoto přechodu v situaci, kdy se čs. občané budou podnikatelskému myšlení teprve učit "za pochodu", v rámci svého aktivního zapojení do privatizačního procesu, by bylo účelné zákonnou formou upravit také podmínky základání podniků na kapitálové základě FNJ a základní pravidla jejich hospodaření. Protože tyto podniky mohou být oprávněně nazývány "národními", mohl by se takový zákon nazývat i zákonem o národních podnicích.

Jde o to, že odstátněním národního majetku automaticky zaniknou i státní podniky jako stávající administrativní forma pro obhospodařování

21

národního majetku. Pracovníkům těchto podniků by měla být dána možnost ucházet se přednostně o převzetí majetku těchto podniků do společného obhospodařování, pokud povaha tohoto majetku nedovoluje hospodaření individuální, nebo pokud by byl přechod k individuálnímu hospodaření ekonomicky nevýhodný.

Případný zákon o národních podnicích by měl upravovat:

- * podmínky vzniku národního podniku
- * náležitosti občanskoprávní smlouvy pracovního kolektivu, který se rozhodne založit právní subjektivitu podniku
- * pravidla předkládání žádosti o uzavření dohody se správcem národního majetku, náležitosti jejího projednávání a uzavírání
- * postavení a odpovědnost národního podniku
- * způsob ustavování organizační struktury podniku
- * rámcová pravidla hospodaření podniku
- * způsob zániku podniku
- * postavení, práva a povinnosti členů pracovního kolektivu podniku
- * zvláštnosti národních podniků o jedné osobě
- * specifika transformace státních podniků na podniky národní.

2.3 Uskutečňování procesu privatizace (kritérium privatizace)

Za nejsložitější problém dosud navrhovaných koncepcí privatizace je zatím považován problém výběru kritéria privatizace národního majetku. Pro byrokratickou privatizaci je nalezené objektivní kritéria rozdělení národního majetku do privátních rukou problémem neřešitelným.

Tato koncepce proto daný problém obchází administrativním rozhodnutím "nabídnout národní majetek těm, kdo mají peníze" a jeho původním vlastníkům nabídnout za jejich vyřazení z privatizačního procesu lákavou, leč nekorektní hru na akcionáře poskytnutím jim zdarma či levně "majetkových kuponů" na nákup akcií menší části národního majetku (asi 20 %).

Pod takovýmto způsobem obcházení problému kritéria privatizace se skrývá předpoklad, že část národního majetku bude odkoupena zbohatlíky totalitního režimu, část poslouží k odčerpání úspor a nadměrné kupní síly čs. obyvatelstva a zbytek bude nabídnut zahraničnímu kapitálu. Tím se však byrokratické koncepcie privatizace stává sociálně příliš konfliktní.

Pomineme-li etickou stránku takového postupu, který je v rozporu se základními cíli sametové revoluce, je třeba vidět zejména to, že vede k odnětí práva většiny čs. občanů na svobodné hospodaření s výsledky vlastní práce a ke ztrátě těch sociálních jistot, které jsou spojeny s tímto základním lidským právem.

22

2.3.1 Kritérium demokratické privatizace (privatizace jako stálý hospodářský proces)

Vzhledem ke složitosti historického procesu vznikání národního majetku není skutečně možno stanovit objektivní kritérium pro jeho privatizační parcelaci ani na základě přínosu jednotlivých čs. občanů k jeho tvorbě, ani na základě přínosu jednotlivých podniků či odvětví. Pro taková hlediska chybí jakékoli solidnější informační podklady.

Jediným objektivním a současně sociálně spravedlivým a dokonce i ekonomicky efektivním kritériem privatizace může být za daných okolností pouze kritérium výkonnosti čs. občanů. Tzn. rozřešování národního majetku podle schopnosti čs. občanů samostatně a efektivně obhospodařovat jeho jednotlivé složky. Takové kritérium se ovšem jeví při tradičním jeho jednotlivé složky. Takové kritérium se ovšem jeví při tradičním administrativním ekonomickém myšlení nepochybně jako zcela absurdní, nepoužitelné, nerealizovatelné. A přece je jeho uplatnění jednoduché, "transparentní", nevyžadující žádnou složitou administrativu, pokud ponecháme jeho uplatňování na objektivním ekonomickém procesu a nebudeme usilovat o jeho administrativně direktivní ordinování.

Výkonnostní kritérium privatizace lze snadno realizovat prostřednictvím pronájmu (prostého či leasingu) nebo i odprodejem jednotlivých složek národního majetku občanům či jejich pracovním sdružením, pokud bude dodržena jediná podmínka: pronajímat nebo odprodávat občanům pouze takové části národního majetku, které stačí obhospodařit vlastní prací.

Při rozdílné výkonnosti jednotlivců či kolektivů bude každý občan rychle korigovat objem privatizovaných jím prostředků podle svých schopností získat jejich prostřednictvím v prostředí tržní konkurence takový výnos, aby mu po zaplacení příslušných smluvních závazků a nákladů na provozování převzatého majetku zbylo ještě na vlastní osobní důchod. Nikdo tedy nebude mít zájem o placení splátek za prostředky, které by nepřispívaly ke zvýšení celkového výnosu podnikatele.

Objem privatizovaných prostředků pro každého jednotlivce nebo pracovní kolektiv tedy nakonec určí zcela objektivně trh. Zůstatkový princip osobního důchodu, který působí při tomto postupu hospodářského "zvláštňování" národního majetku, současně každého privatizátora nutí k co nejlepšímu pracovnímu výkonu, k úspěšnému zacházení s privatizovaným majetkem i k sebeckrickému zafazování se do pracovního procesu podle toho, kde může nejefektivněji uplatnit své schopnosti.

Výše pronájmu či cena odprodávané části národního majetku musí být ovšem stanovena dle tržních podmínek. Zde se technika oceňování neliší od

23

návrhů federální vlády. Snad jenom je třeba zvážit přednosti využití také francouzského účetního standardu (vedle účetnictví USA), a to i v návaznosti na evidenční systém OSN.

2.3.2 Vznik a úloha trhu v demokratické privatizaci

Úspěšnost výše uvedeného demokratického postupu privatizace je podmíněna působením tržního konkurenčního prostředí na oceňovací procesy i na diferenciaci privatizátorů - občanů podle jejich výkonnosti. Vzniká tedy otázka, kde takové prostředí vzít, když jedním z úkolů privatizace je právě jeho vytvoření.

Avšak elegancie a půvab demokratického řešení privatizace spočívá právě v tom, že konkurenční tržní prostředí se vytváří již v přípravné a poprávkové fázi privatizačního procesu. Subjekty, které mají zájem o privatizaci některé části národního majetku, musí od samého začátku uvažovat, zda a za jakých podmínek se jim vyplatí převzít na sebe všechna vlastnická rizika podnikání s tímto majetkem. Proto musí už ve fázi své přípravy ke vstupu do privatizačního procesu navazovat hospodářské styky s jinými zájemci o privatizaci, připravovat si rozbor z průzkumu trhu (odbytového i zásobovacího), hledat podnikatelské partnery nebo možnosti najímání zaměstnanců. Pokud jsou subjektem privatizace sami čs. občané, přetváří se současně s jejich vstupem do privatizačního procesu ekonomicky dosud beztvářá masa pracujících v bohatě strukturované společnosti tržních subjektů, hospodařících každý na vlastní účet. Jejich vzájemné hospodářské vztahy vyvolávají proto okamžitou a reálnou potřebu volného pohybu práce, základního i peněžního kapitálu. Soutěž takto vzniklých tržních subjektů o prosazení se na kapitálovém i spotřebním trhu znovu začne být zárukou úsilí o vysokou efektivnost ze strany každého podnikatelského subjektu.

Demokratická privatizace proto nepotřebuje k rychlému přechodu na tržní princip hospodaření krkolomné konstrukce nasazování finančních a cenových technik, ani budování doplňkového administrativního aparátu. Využívá prostě jen těch přirozených hospodářských vztahů, které vznikají z osobního zájmu každého čs. občana, jestliže dostane prostor pro svobodnou práci a pro svobodné podnikání.

2.3.3 Nová funkce Fondu národního jmění v ekonomice ČSFR

Demokratickou privatizací se však vytváří ještě jeden podstatný prvek ekonomiky, který by mohl účinně napomáhat k vyřešení neduhů dosavadních typů tržního hospodářství, zejména nezaměstnanosti a inflace.

Při navrhovaném způsobu privatizace národního majetku zůstává Fond národního jmění zachován a při dodržování základních zásad hospodaření s ním ze strany správců příslušných fondů národního jmění může být tento fond dále zvětšován. Fond národního jmění v tomto případě pak může sloužit jako společný zdroj rozjedlového či rizikového kapitálu pro překrytí (na demokratickém privatizačním principu) kapitálového nepro-překrytí (na zásadních strukturálních změn ve společnosti i pro dostatek při realizaci zásadních strukturálních změn ve společnosti i pro výpomoc kapitálově nezabezpečených čs. občanů z nastupujících nových generací nebo i občanů vytěsňovaných z pracovního procesu technickým pokrokem či ze zavedených podnikatelských struktur konkurenčními tlaky. Kromě toho může Fond národního jmění sloužit také jako stabilizační faktor zajišťování některých důležitých měnových či finančních operací čs. národního hospodářství jako celku.

Demokratická privatizace není tedy jednorázovým administrativním aktem, ale měla by být trvalou součástí tržní ekonomiky nového typu.

2.3.4 Organizační schéma permanentní demokratické privatizace

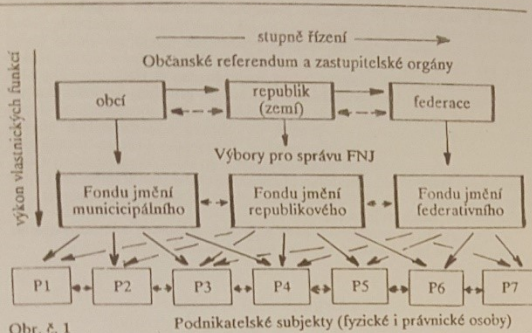
Z výše uvedeného plyne, že organizační schéma, podle kterého by měl demokratický proces privatizace FNJ probíhat, by mělo respektovat:

- zásady řízení občanské společnosti
- zásadu adresné delegace vlastnických práv na FNJ
- zásadu vyloučení aparátu výkonné moci státu z vlastnického rozhodování o FNJ.

Dodržení těchto zásad umožní dosáhnout naprosté průhlednosti (transparentnosti) privatizačního procesu i dodržení jednoty práva odpovědnosti u každé instituce a u každého občana v hospodaření s FNJ.

Základ organizačního schématu demokratické privatizace by proto mělo tvořit delegování tří základních vlastnických funkcí na konkrétní účastníky privatizace v rámci tří základních stupňů řízení občanské společnosti. Schéma by proto mělo být tříúrovňové, v němž rozhodovací pravomoci o držbě FNJ by náležely referendu občanů a zastupitelským sborům obcí, republik a federace, rozhodovací pravomoci o správě FNJ by byly delegovány na Výbory pro správu FNJ, volenými nebo jmenovanými zastupitelskými orgány, rozhodovací pravomoci o disponování FNJ by pak měly hospodářské subjekty, představované především jednotlivými občany ČSFR a jejich pracovními resp. podnikatelskými sdruženími, avšak toto právo by bylo možno - v případě nezájmu čs. občanů o některé složky či prostředky FNJ - delegovat i na cizí státní příslušníky a dočasně i na aparát výkonné státní moci. Takto by organizační schéma privatizace dostalo podobu, která je zpřístupněna na obr. 1

Organizační schéma demokratické privatizace

Při daném organizačním postupu nebude žádná složka FNJ administrativně vázána jen na určitý typ podniku, bude mít možnost svobodného spojování se (ale i rozčleňování) podle vyvíjející se situace na trhu, a přesto zůstane neustále zřetelné, jaký výnos se z jednotlivých kapitálových položek FNJ dosahuje, kým je tento výnos dosahován a komu je odváděn, resp. mezi koho a podle jakých pravidel se dělí.

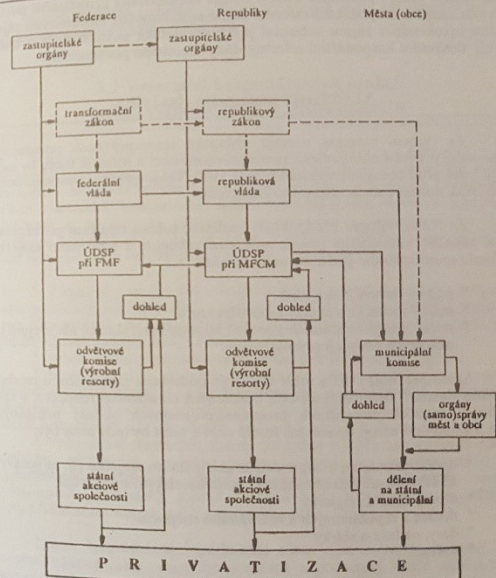
Vztahy mezi občanským referendem a zastupitelskými orgány obcí, republik a federace by se utvářely delegováním (s právem kontroly delegujícího) / —> / části pravomocí občanů držet FNJ od jednotlivce na vyšší orgány občanské samosprávy a v rámci jednotlivých úrovní řízení by pak šlo o vztahy hospodářské spolupráce / <—> /.

Vztahy mezi zastupitelskými orgány a Výbory pro správu FNJ by se utvářely delegováním (s právem kontroly delegujícího) / —> / občanských pravomocí spravovat jednotlivé druhy fondů FNJ od zastupitelských orgánů občanské samosprávy na jimi volené či jmenované správní výbory, vztahy mezi jednotlivými správními výbory téhož stupně i mezi výbory různých stupňů řízení by byly vztahy hospodářské spolupráce / <—> /.

Vztahy mezi Výbory pro správu FNJ a podnikatelskými subjekty by se utvářely delegováním (s právem kontroly delegujícího) / —> / občanských pravomocí disponovat resp. obhospodařovat jednotlivé složky fondů FNJ nezávisle na místě a obchodní formě podniku, vztahy mezi podniky by byly hospodářskými vztahy spolupráce / <—> / běžnými pro jakoukoli formu tržní ekonomiky.

Pro porovnání demokratičnosti, transparentnosti a jednoznačné ekonomické (tržní) odpovědnosti každého občana za příslušnou část FNJ při jeho demokratické privatizaci s nedemokratičností, neprůhledností a osobní neodpovědností subjektů privatizace dle dosud předkládaných vládních koncepcí uvádíme dále Organizační schéma byrokratické privatizace z Návrhu koncepce procesu privatizace a privatizace (materiál FMF č. XI/1-11 511/1990 z 8.června 1990 (s. 17):

Organizační schéma byrokratické privatizace :

3. PODMÍNKY PERMANENTNÍ DEMOKRATICKÉ PRIVATIZACE

Nevyhnutelnou podmínkou demokratické privatizace je zavedení důsledné občanské samosprávy v ČSFR a jednoznačné vymezení těch hospodářských funkcí státní výkonné moci a jejího aparátu, které by neumožňovaly státní administrativě vykonávat funkci držitele či správce FNJ. Bez splnění těchto podmínek budou jakkoli koncipované privatizační postupy a s ním spojená hospodářská reforma nutně modifikovány mocenskými zájmy státní byrokracie v zájmu uchování její hospodářské moci. Svědčí o tom i vývoj dosavadní hospodářské reformy vlády národního porozumění.

3.1 Občanská samospráva obcí i státu

Za výchozí moment rozvoje občanské samosprávy považujeme uzákonění právní a ekonomické samosprávy obcí a měst. K tomu by mělo dojít ještě před obecními volbami v roce 1990. Tento princip samosprávy musí však doznat i svého ústavního zakotvení.

Za reálné vstupní předpoklady realizace tohoto opatření považujeme nově oceněné municipální jmění, vyčleněné zákonem z národního majetku. K fondu municipálního jmění by měla náležet:

- * půda v intravilánech obcí
- * místní technika a sociální infrastruktura
- * jmění nynějších státních podniků komunálních služeb, ale zejména i některých podniků průmyslových.

Samosprávnost obcí a měst musí být podložena samostatnou tvorbou a užitím vlastních finančních zdrojů, oddělených od státního rozpočtu, a také realizací vlastních investičních programů, přijímaných občany příslušných obcí. Základními zdroji finančních fondů obcí a měst by tedy měly být:

- * daně z pronájmu a odprodeje municipálního majetku (tj. ze správy FMJ) jednotlivým občanům či podnikatelským subjektům
- * místní daně a poplatky
- * dotace z republikových a federálního rozpočtu
- * dary, nadace a sbírky
- * úvěry.

Rozpočet obce musí být stejně striktně oddělen od správy Fondu municipálního jmění, jako rozpočet státní od správy celkového FNJ, jinak by

28

nebylo možno dodržet princip samostatnosti hospodaření s kapitálem tohoto fondu v příslušných podnikatelských strukturách. Pokud by tomu tak nebylo, demokratický proces privatizace bude narušen, kapitál a podnikatelská iniciativa podvazována místní administrativou. Jde o to, že subjekty, podnikající na bázi kapitálu z FMJ, musí mít stejné podmínky pro podnikání, jaké má kterýkoli soukromý podnikatel. V opačném případě by se v ČSFR kapitálový trh vůbec nedařilo vytvořit. Výbory pro správu FMJ by měly nejméně 2x ročně předkládat zastupitelským sborům i občanům zprávu o výsledcích své činnosti.

Samosprávnost republik a federace by pak měla být vybudována na obdobných hospodářských základech.

3.2 Vymezení hospodářských funkcí státní výkonné moci a jejího aparátu

V hospodářské oblasti je nezbytné postavit výkonnou státní moc a její aparát pod stejnou přísnou kontrolu zastupitelských sborů a nezávislých soudů, jako např. v oblasti bezpečnosti či v oblasti informačních služeb. Držitelé a správní vlastnické kompetence státní výkonné moci vedou v jakémkoli společenském systému ke srůstání hospodářské a politické moci, a s tím i k zvrácení demokracie v totalitní režim. Proto je nutno hospodářské funkce státní administrativy omezit pouze na:

- * vykonávání správy federálního a republikových rozpočtů a rozpočtů municipálních, jejichž prostředky budou tvořeny především z daní a poplatků všech vlastnických a hospodářských sektorů společnosti, do nichž však nebude vcházet žádný z fondů FNJ
- * výběr daní a poplatků a vykonávání daňové kontroly
- * hospodaření ve státních organizacích zřizovaných na bázi kapitálu státního rozpočtu (resp. rozpočtu federálního, republikového a obecního) pro zvýšení efektivity hospodaření s prostředky tohoto rozpočtu nebo z důvodů bezpečnostních, obranných, humanitárních či kulturních
- * vykonávání servisních služeb občanům a jejich zájmovým či podnikatelským sdružením a zastupitelským i soudním orgánům, mj. i při organizování zásadních společenskoeconomických projektů rozvoje (celostátních i místních), jejichž účelnost bude schválena zastupitelskými sbory příslušného stupně nebo referendem občanů.

Práce, hospodaření i podnikání státní administrativy se musí řídit stejnými zákony jako práce, hospodaření a podnikání všech ostatních čs. občanů ve všech ostatních hospodářských sektorech. To znamená, že i služby státního aparátu musí být převedeny na ekonomický základ samoфинансовání.

29

Pokud není o poskytování některých státních služeb zájem ze strany čs. občanů, je nutno takovou službu zrušit.

Státní administrativní nesmí v žádném případě dostat znovu pravomoci měnit, doplňovat či omezovat působnost zákonů ČSFR vydávaných vlastních prováděcích předpisů a vyhlásek. Na vnucování hospodářským subjektům a na reglementování konkrétních obchodních forem soukromého, státního či kolektivního podnikání ze strany státní administrativy je nutno pohlížet jako na porušování základních lidských práv. Výběr těchto forem je podstatnou součástí podnikatelských svobod, které nelze v demokratické společnosti omezovat. Totéž se týká forem sdružování různých typů podniků, včetně sdružování prostředků různých vlastnických sektorů za účelem efektivního hospodaření.

4. OČEKÁVANÉ DŮSLEDKY A MOŽNÁ RIZIKA DEMOKRATICKÉ PRIVATIZACE

Navrhovaná koncepce demokratické privatizace sleduje splnění dvou základních cílů: vyřešení základních problémů čs. ekonomiky, které ji dostaly do vleklé stagnace (tj. uvolnění trojitě blokady kapitálu, zrušení monopolu státního vlastnictví a demokratizaci společnosti) a vyhnutí se těžkým sociálním otřesům i ekonomickému rozvratu, který by nevyhnutně přivedlo jednorázové vyvlastnění národního majetku i osobních úspor většiny občanů úzkou vrstvou privatizátorů. Světová praxe dokládá, že ani úsilí mírnit vznikající sociální otřesy "vyrovňovacími" příspěvky ke mzdám či příspěvky nezaměstnaným, kteří nevytvářejí žádné užité statky, nevedou k uspokojivému řešení. Spíše sociální střety dále podněcují tím, že vyvolávají prudký růst inflace. Praktických důkazů o nevyhnutelnosti takového vývoje při nedemokratické privatizaci je již více než dost v okolních státech.

Od demokratické privatizace lze naopak očekávat následující zásadní změny v hospodářských vztazích občanů:

a) Již výchozí fázi privatizace se začíná proces úplné demonopolizace hospodářského života a podstatného omezení vlivu byrokratické oligarchie na utváření ekonomické a politické tváře země. To je podstatné pro úspěšnost přechodu k tržní ekonomice.

b) Čs. občané jako spoluvlastníci národního majetku přebírají jeho části do privátního hospodaření na vlastní účet. Budou tedy za hospodářské výsledky svých podniků ručit vlastními výděly i svým osobním majetkem. Berou na sebe podnikatelská rizika vlastníků výrobních prostředků. A ti musí nejen ze zákona, ale i z ekonomické nutnosti hradit v konkurenčním

30

prostředí z výnosů svého podniku nejdříve své závazky vůči příslušnému fondu FNJ, předepsané daně, poplatky a případné pohledávky vůči věřitelům a další náklady reprodukčního procesu. Teprve zbytek si mohou ponechat pro osobní potřeby.

c) Místo pobírání nevydělaných mezd a důchodů budou mít čs. občané možnost svého společenského produktivního uplatnění formou individuálního nebo kolektivního hospodaření s vymezenou složkou národního majetku. V rámci takového hospodaření je možno ponechat si ve formě osobního důchodu jen část výnosů z toho, co bylo realizováno na odmonopolizovaném trhu. Proto nevzniknou inflační tlaky ze strany výrobců odmonopolizovaného zryšování cen (za které by se zboží na trhu neprodalo) v podobě nadměrného zryšování cen (protože pracovník je svým vlastním zaměstnavatelem).

d) Demokratickou privatizací zůstává fond národního jmění zachován a rozmožněn jako společenský rezervuár rozjezdového a rizikového podnikatelského kapitálu pro strukturální změny, pro nově nastupující generace i pro občany vytěšňované ze starých podnikatelských struktur technickým pokrokem či konkurenčními tlaky. Proto při demokratické privatizaci nehrozí nucená nezaměstnanost.

e) Svoboda podnikání, umožňující volně sdružovat k podnikatelské činnosti pronajímané či odkupované části národního majetku s osobními úsporami obyvatel, zproduktivňuje tyto úspory, které samy o sobě k podnikání zatím nestačí. Sdružování obou těchto kapitálů s kapitálem zahraničním pak povede k rychlému nárůstu kapitálového zájmu čs. podnikatelů. To je podstatnou výchozí podmínkou úspěšnosti jejich vstupu do mezinárodní podnikatelské arény i účinného protitlaku vůči zahraniční konkurenci na trhu domácím.

f) Rychlá tvorba volného kapitálu, podloženého obnovením standardní kvality práce čs. občanů, umožní zrekonstruovat technologickou základnu čs. národního hospodářství a převést ji ze zastaralé industriální úrovně na moderní informační a informatizovanou bázi.

g) Lze proto očekávat, že sociální jistoty čs. občanů, plynoucí z demokratického základu rozvoje ekonomiky, budou brzy doplněny i sociální jistoty, plynoucí z vysokého stupně prosperity čs. národního hospodářství.

Demokratická privatizace má ovšem také svá rizika, která je nutno zvažovat.

Jedno z nejzávažnějších rizik plyne ze skutečnosti, že čs. občané, zejména zaměstnanci ve státním sektoru, ale nejen oni, byli po čtyřicet let

31

záměrně vedeni k občanské pasivitě, a to nejen na pracovištích, ale i v místech svého bydliště a dokonce i v oblasti obstarávání si vhodného zaměstnání, výdělků, bytu atd. Čs. občané byli dlouhodobě přesvědčováni o tom, že "vše zařídí strana a vláda". Paternalistickým postojem k čs. občanům se vyznačovala i vláda národního porozumění, když odmítla s občany konzultovat své přístupy k radikální ekonomické reformě a k nově přijímaným zákonům se zdůvodněním, že "odborníci ve vládě se nemohou nic užitečného od občanů dovědět", že odborníci vědí lépe než sami občané, co občané potřebují.

V důsledku takového vývoje byly v posledním půlroce ještě dále posíleny tendence k parazitismu pracujících státních podniků, kde kombinace zaměstnance státního podniku se soukromou licencí dává možnost legalizovat "melouchaření". Rozkrádání státních podniků, zejména komunálního charakteru, nabylo proto v posledním období masových rozměrů. Tento stav samozřejmě zaměstnancům státních podniků velmi vyhovuje, takže nejvíce zájem o převzetí těchto podniků do obhospodařování má vlastní účet. Takový zájem ovšem jeví ti, kdo si za totalitního režimu nahromadili dostatečný kapitál k tomu, aby si nyní mohli odkoupit lukrativní provoz státních podniků. Zaměstnanci si teprve v momentě odkopení takových provozů uvědomí, že jsou vlastně vyvlastňováni, a pak nastává sociální konflikt, projevující se dlouhodobými stávkami.

Riziko demokratické privatizace je tedy v tom, že občané o ni nebudou jevit zájem v očekávání, že "vše zařídí vláda - pan prezident", což může být vzhledem k zájmu pro státní byrokraci, aby se znovu chopila své příležitosti. S novými technickými důsledky sociálního a ekonomického rozvratu, jak o tom byla řeč výše. Tomuto riziku je proto nutno předcházet omezením samostatnosti zaměstnání (pracovník státního podniku - soukromník) pouze na případy, kdy jde o vykonávání dvou vzájemně hmotně na sobě nezávislých profesí, a to po celé období do uvedení v platnost nezbytných zákonů, kterými by byla demokratická privatizace zahájena. Kromě toho je nutno zahájit také nezbytnou obnovu v hromadných sdělovacích prostředcích o postavení člověka v podnikatelské svobodě podnikání a tržní ekonomice a dále rozšířit výuku v různých typech podnikatelských (manažerských) kurzů.

V každém případě je však nutno předvídat, že svár mezi totalitní modí státní byrokracie a touhou čs. občanů po demokratické společnosti vyvolá v reálném životě situaci, kdy bude privatizace probíhat částečně v režii byrokracie a částečně tak, jak si ji čs. občané ve vznikajících sociálních konfliktech budou vypracovávat podle svých vlastních představ. Takové anarchičnosti vývoje bude nutno čelit zákonným vymezením jednotného hospodářského rámce pro všechny druhy podnikatelské aktivity. Tento rámec by měl vymezovat tři základní hospodářské zákony:

32

* **Zákon o cenách**, kterým by se zaváděl jednotný způsob zřaňování oblastí stanovování maxima cenových limitů pro základní druhy zboží a minima cenových limitů pro zboží vyvážené do zahraničí; v tomto zákoně by mělo být jednoznačně stanoveno, že i cenové limity musí důsledně vycházet z předpokládaného vývoje vztahu nabídky a poptávky, a že zabudování do nich hledisek sociálně politických či etických (zaměřených na omezení či vyloučení negativních vlivů spotřeby či výroby výrobků škodlivých zdraví a životnímu prostředí) je nutno předkládat občanům k veřejnému posouzení resp. k referendu.

* **Zákon o daních**, kterým by se zaváděl jednotný způsob zřaňování pracovní i obchodní činnosti ve všech sektorech hospodářství (tj. v sektoru soukromém, státním i národním) i ve všech obchodních formách podnikání (tj. v akciových společnostech, družstvech, manažerských podnicích, atd.); uzákoněním jednotného daňového systému se zmažou státní byrokracií zneužívat svého postavení neustálým měněním podmínek zřaňování pro podnikatelskou činnost podle jejich vlastních mocenských zájmů.

* **Zákon na ochranu spotřebitele**, zakotvující komplexní odpovědnost výrobců za kvalitu výrobků, zejména z hlediska ochrany zdraví a bezpečnosti spotřebitele i bezpečnosti ekologické; obsah tohoto zákona by měl být v souladu s Evropskou směrnicí č. 374/85 (legislativní EPRS), aby byl i tímto způsobem usnadňován vstup ČSFR do společenství hospodářství vyvíjejících národů Evropy.

ZÁVĚREM

K zahájení demokratické privatizace by tedy bylo zapotřebí přijmout soubor následujících osmi zákonů:

- 1/ Zákon o samosprávě obcí a měst a
- 2/ Zákon o hospodářských pravomocích státní administrativy, jimiž by se vytvářely nezbytné legislativní podmínky pro zahájení demokratického způsobu privatizace národního majetku.
- 3/ Zákon o odstátnění národního majetku a o zřízení FNJ,
- 4/ Zákon o správě FNJ a
- 5/ Zákon o národních podnicích, upravující zahájení a průběh demokratické privatizace.
- 6/ Zákon o cenách,
- 7/ Zákon o daních a
- 8/ Zákon na ochranu spotřebitele, které by upravovaly jednotný rámec podnikatelské aktivity pro všechny sektory a obchodní formy podnikání v zájmu eliminace zbytečných sociálních rizik do doby, než bude

33

možno vypracovat jediný zákon o podnikatelské činnosti (resp. obchodní zákon).

Přijetí nebo nepřijetí takových zákonů je ovšem zcela závislé na tom, zda čs. občané budou znovu poslušně čekat na verdicty vládního aparátu, nebo zda začnou modře využívat svých lidských práv a demokratických instancí naší současnosti a přímějí výkonnou moc svého státu, aby už konečně jednou respektovala svobodu občana, včetně svobody zakladatelské a podnikatelské.

***

Politická aktualita

Co může pro demokratickou alternativu udělat každý z nás

Ekonomika je základem každé společnosti a její charakter, tj. vláda monopolu hospodářství, míra ekonomické demokracie, kritérium podnikání atd., se plně odráží ve společenských a lidských hodnotách. Pro tuto souvislost je charakter privatizace naší ekonomiky zcela zásadní.

Nedemokratickou privatizací nelze dospět k demokratické společnosti. Ty, kteří chtějí podpořit naše úsilí o rozvoj demokratické ekonomiky, upozorňujeme na petici KSLP. Byla přijata sice už v dubnu t. r. a valně hromadě KSLP, ale adresovaná je již novému parlamentu. Připomínáme v ní porevoluční slib vždy dát stejné šance vznik a rozvoji všem formám vlastnictví, stejně podmínky rozvoje všem druhům podnikání. Nechcete-li si tuto šanci opět nechat vzít, můžete podpořit naše hnutí připojením svých podpisů k petici KSLP (viz dále) nebo zasláním své vlastní petice poslancům nových parlamentů.

Pokud následky 40leté důsledné výchovy k nesamostatnosti, poslušnosti a pasivitě nepřekoneáme, sotva budeme moci kohokoli obviňovat z úsilí o novou totalitu. Demokracie je především možnost volby. Jestliže se vláda věcí našich k nám, lidem, navrátila, pak musíme rozhodovat a nedovolit, aby bylo za nás a bez nás rozhodováno, a to ani v případě, je-li rozhodováno dobře. Protože demokracie, to je také plná info rmovanost, neboť jen na základě informací a porozumění věcem, o nichž máme rozhodovat, můžeme rozhodnout správně. V tomto směru bude mít nezastupitelnou úlohu i nový parlament, který jsme si zvolili, a který chceme v jeho odpovědné činnosti podporovat. Proto mu nabízíme i svou odbornou činnost a držíme mu palce.

34

PETICE

Poslancům FS a Národních rad i předsedům vlád ČSFR, ČSR a SSR a předákům odborových svazů

O nezbytnosti ústavních záruk pro samosprávné občanské vlastnictví národního majetku

V souvislosti s přípravou radikální ekonomické reformy a tzv. transformačního zákona o způsobu převedení naší ekonomiky na tržní principy důrazně požadujeme, aby byly respektovány také podnikatelské zájmy nás, pracujících státních podniků. Přijetí neostalinské koncepce zákona o státním podniku svědčí o tom, že staré struktury byrokratického aparátu ovládly a plně již začínají kontrolovat proces mocenského rozhodování v naší republice.

Slibovaná pluralita rozvoje všech forem vlastnictví a hospodářského rozhodování, od soukromého přes různé typy vlastnictví družstevního a akciového, přes vlastnictví kolektivní, spojené se samosprávou, až po vlastnictví státní, se nově přijatými hospodářskými zákony stále více zužuje pouze na vlastnictví soukromé a státní.

Trváme na tom, aby tento slib byl splněn. Aby vedle rozvoje různých forem soukromého vlastnictví a vlastnictví státního byla zachována také možnost samosprávného hospodaření s národním majetkem (např. na základě ekonomického pronájmu) všemi pracovními kolektivy a jednotlivci, kteří si to přejí. Rozvoj tohoto vlastnického základu samosprávného podnikání považujeme za důležitý také pro ty spoluobčany, kteří se v budoucnu chtějí zabývat soukromým podnikáním, ale kterým k tomu zatím chybí vlastní nezbytný kapitál. Z celé řady právě těchto spoluobčanů by jistě brzy vyrostly výrazné manažerské osobnosti, pokud by dostali prostor ke svobodnému podnikání v samosprávném sektoru národního hospodářství.

35

Přijetím ústavního zákona o vlastnictví a zmíněného zákona o státním podniku je nám, námezdně pracujícím, odprávo právo na národní majetek, který jsme si za předchozí období vlastní prací vytvořili. Tento proces našeho vyvlastňování má být nyní dokončen lákavým opatřením rozdáváním majetkových kuponů na nákup akcií státních podniků.

Hluboce nás uráží tento přístup ke koncipování radikální ekonomické reformy, opírající se o zneužívání těch nejnižších lidských pudů k chamtivosti, na kterou máme doplatit v loterii nuceného investování do akcií za velmi nerovných podmínek rozdělení hospodářské moci a s tím spojenou informovaností mezi státním aparátem a námezdně pracujícími.

Hluboce nás uráží, že jsou nám upírány schopnosti samosprávně si řídit své podniky a hospodařit v nich na vlastní účet. Jsme snad my, pracující státních podniků, méně schopni samostatně hospodařit, než pracující zemědělských, obchodních a jiných družstev? Proč tedy máme nadále setrvávat v podřadném postavení pouhé pracovní síly, nuceně se prodávat jiným jak v pracovním procesu, tak v politickém životě, jen abychom uhájili holé živobytí?

Chceme pracovat svobodně, podnikavě, s plným využitím svého tvůrčího potenciálu. **Žádáme proto, aby koncepce radikální hospodářské reformy důsledně vycházela z principu občanské samosprávy hospodářské, místní i státní.** Požadujeme, aby výkonná moc státu byla plně soustředěna do oblasti servisu této občanské samosprávné moci a nedostala již nikdy možnost měnit občany naší země v pouhé figurky na šachovnici svých mocenských ambicí.

Požadujeme proto přijetí ústavních záruk na své vlastnictví národního majetku, který jsme vytvořili vlastními společnými silami a s nímž chceme také již konečně zcela svobodně hospodařit. Jakákoliv jiná varianta radikální reformy je pro nás nepřijatelná.

Připravujeme k vydání

T. Adams, Gary B. Hanssen :

ZAVÁDĚNÍ DEMOKRACIE DO VÝROBNÍHO PROCESU

Kniha má výstižný podtitul "Jak uvést do praxe samosprávné podnikání". Skutečně má charakter praktické příručky, která seznamuje se všemi kroky nutnými pro založení, start a provozování samosprávného podniku. Většinu informací a postupů lze do našich podmínek přímo převést, zbývající snadno aplikovat.

Vlasta Hábová :

ALTERNATIVNÍ DEMOKRATICKÁ VARIANTA Odstátnění a privatizace

Rozšířená varianta hlavního materiálu tohoto bulletinu, do které budou operativně zapracovány další iniciativní návrhy, které vzešly z jednání Shromáždění politických stran, hnutí a sdružení. Výsledkem bude již konkrétní realizační návrh.

Jaroslav Vaněk :

MEDITACE O DEMOKRATICKÝCH SYSTÉMECH A PODNÍCÍCH

Autor (viz "Rozhovory s prof. Vaňkem") si v této své, první v češtině psané studii (určené k informování širší veřejnosti o demokratické formě podnikání v tržních podmínkách, která v řadě západních států úspěšně prosperuje) všimá především charakteristik současného stavu naší ekonomiky, jejich předpokladů pro efektivní zavedení samosprávných systémů, analyzuje jugoslávský model atd.

Jaroslav Vaněk :

KRIZE A REFORMA

(vydává Institut výchovy a vzdělávání MZV ČR ve své edici)

Leitmotivem knihy je myšlenka, že krizi neprocházejí pouze země Východu, ale i země Západu. V procesu liberalizace východoevropských zemí vidí autor velkou naději vyhnout se všem chybám vyspělých kapitalistických zemí. Řešení shledává v nastolení demokracie nejen v politické, ale i v ekonomické sféře, založené na samosprávných principech. V sedmi kapitolách pojednává o různých aspektech tohoto problému.

NEJNOVĚJŠÍ INFORMACE O PLÁNU ESOP

(plánu na vlastnictví akcií zaměstnanci)

Jde o příklad autentického návrhu pro zavádění systému ESOP v USA. V případě, že se federální vláde podaří prosadit připravovanou privatizaci (naposledy zpracovanou FMF pod č. X/1-11 511/90), založenou na převodu podniků na akciové společnosti, může být pro naše podniky a pracující zajímavá modelová situace, prezentovaná v této publikaci, a to jako vzor podnětný pro svou konkrétnost a názornost.

Závěrem :

Všechny tituly jsou již připraveny k tisku. V tomto okamžiku nejsme ještě schopni určit cenu, za kterou se podaří tyto tituly realizovat. Ale protože naším cílem není vydělávat, ale šířit myšlenky ekonomické demokracie, můžeme konstatovat, že knížky dostanete v podstatě za cenu pořizovacích nákladů. Dodejme, že pro nedostatek místa jsme zkrátili anotace k jednotlivým titulům, v plném rozsahu je otiskneme příště.

Příloha č. 4

Fakta o současné situaci v ČSSR

1. Co se týče podílu vysokoškolsky vzdělaných lidí na celkové dospělé populaci, ČSSR zaujíma 49. místo na světě. /inteligence představuje pouze 6% z celkové populace/. V tomto žebříčku jsme hned za Nepálem, kde inteligence představuje 6,7%. V jiných zemích je toto číslo daleko vyšší. Např. v SSSR - 8%, NDR - 13%, USA - 39%, Kanada - 40%.
2. V podílu výdajů na vzdělání z celkového národního důchodu jsme klesli za posledních dvacet let z 22. místa na 72. místo na světě. Zdroj pro první dva údaje - Statistická ročenka UNESCO, Mladá fronta, listopad 1988, autor článku - Jaroslav Kalous.
3. ČSSR je na 1. místě, co se týče znečištění životního prostředí v Evropě. Na 1 km² připadne 25 t spadu za rok. Pro srovnání - ve Švédsku je to 0,6 t spadu za rok. Zdroj : ČTK, 9.11.1989
4. Podíl kontaminovaných zón na celkovém území našeho státu činí 32%! Tak vysoké procento nemá obdobu v žádném státě Evropy. Zdroj: Rudolf Hegenbart, vedoucí branně-bezpečnostních složek ÚV KSČ v rozhovoru pro redakci listu Izvestija - červen 1989.
5. Dynamika celkového rozvoje Československa je na úrovni Alžírsko a Peru, hluboko pod úrovní Portugalska. Zdroj: Ďurkovič, člen ÚV KSS, ceník Slovenská Pravda, červen 1989.
6. Při sledování úmrtnosti 28 evropských států je Československo na 2. místě v úmrtnosti dospělé populace, na 1. místě v úmrtnosti mužů, na 1. místě v úmrtnosti na onkologické choroby. Zdroj: Ústav sociálního lékařství.
7. Za posledních 40 let ČSSR klesla z 10. na 40. místo na světě v přepočtu hrubého společenského produktu na 1 obyvatele. Zdroj: Agentura APN, Novosti, duben 1989.

JAKÝ JE MOŽNÝ PROGRAM?

1. Politická demokracie nikoli demokratizace.
2. Tržní ekonomika, nikoli pouze ekonomická reforma.
3. Podpora lokálních iniciativ, zejména tlak na nezávislé kandidáty, aby samostatně formulovali své programy, a tím prověřovali svou kompetenci.
4. Odvaha k nepopulárním opatřením přesahujícím horizont dílčích iniciativ, jmenovitě rozsáhlý kvalifikační program a sociální programy na účet dočasného snížení životní úrovně, program ochrany životního prostředí, zdravotnický program.

Závěrem autor článku praví: "Až se obnoví normální výuka na normálních vysokých školách v normálním Československu, velice rád vám přednesu přednášku nikoli o varovné, ale o normální prognostice."

Ing. Miloš Zeman

autor článku "Prognostika a přestavba", Technický magazín 8/1989

1990 2X 7

POSTUP RADIKÁLNÍ EKONOMICKÉ REFORMY

č. 30. 8. 90

A. Základem ekonomické reformy je přechod k plně tržní ekonomice. Tento přechod se má uskutečnit v krátkém období (hlavní změny mají být uskutečněny do konce roku), aby tržní mechanismy začaly ovlivňovat způsob chování všech ekonomických subjektů již v příštím roce.

B. Cílem přechodu k tržní ekonomice je zvýšení prosperity československé ekonomiky a vytváření předpokladů pro zvyšování životní úrovně lidí.

C. Rozhodující reformní kroky:

1. Zajištění neinflačního prostředí restriktivní měnovou a finanční (rozpočtovou) politikou, která bude po celé přechodné období jasně preferovat docilování ekonomické rovnováhy při současném posilování nabídkové strany cestou rozvoje podnikatelské iniciativy a zvyšování mezinárodní konkurenceschopnosti;
2. Nové vymezení vlastnických vztahů v československé ekonomice a tím i nové konstituování ekonomických subjektů, které umožní vznik nových soukromých a akciových podniků, ale i transformaci existujících státních podniků na akciové společnosti. Tento proces bude zahájen rozsáhlým odstátněním a na něj navazující postupnou účelovou privatizací národního jmění, za účasti především domácího a z části i zahraničního kapitálu. Tento proces bude řízen orgánem podřízeným vládě a bude se odpovídat ze své činnosti zastupitelským sborům.
3. Radikální řešení cenového problému, které odstraní deformovanou cenovou strukturu, propojí všechny cenové okruhy a uvede do souladu všechny cenové veličiny. Přitom se vychází z přesvědčení, že odstranění všech cenových deformací je možné jedině v podmínkách cenové liberalizace, a že přechod k této cenové liberalizaci lze urychlit zejména provedením centrální cenové nápravy; centrální cenová náprava bude zahrnovat především změny cen hlavních surovinových a palivoenergetických zdrojů (na úroveň světových cen) a odstranění dotací k maloobchodním cenám zboží a služeb.
4. Urychlené zavedení vnitřní směnitelnosti československé měny při použití některých tržních forem regulace devizového trhu zejména v počátečním období; jde o vytvoření úplného tržního prostředí umožňujícího rovný přístup všech ekonomických subjektů k devizám a zahrnujícího liberalizaci dovozu v zájmu dosažení racionální alokace devizových prostředků.
5. Novou koncepci zaměstnanosti a sociální politiky; její nedílnou součástí bude přijatelným způsobem řešit průvodní jevy ekonomické reformy, zejména vývoj mezd, sociálních dávek, rekvalifikace a celkové koncepce zaměstnanosti.
6. Formulování státní, strukturální průmyslové, zemědělské, energetické a ekologické politiky, která bude tržně orientovaným subjektům pomáhat předvídat budoucí technické i ekonomické procesy, bude zabezpečovat pružnou adaptaci podniků na nové ekonomické jevy a která bude formulovat a prosazovat základní státní priority.
7. Využití zahraničně ekonomických vztahů k urychlenému otevření ekonomiky a jejímu rychlému vstupu do ekonomiky světové, a to využitím co nejefektivnějšího přínosu z vnějšku pro urychlení reformního procesu a adaptace našich podniků na tvrdé podmínky světového trhu.

Stručná reforma (definice do 2 měsíců)

D. Klíčovým termínem z hlediska přípravy základních parametrů tržního prostředí by se měl stát 1. leden 1991. K tomuto datu je nutné nejen připravit řadu koncepčních materiálů a dílčích postupů, ale také je z velké části realizovat.

E. Nové instituce. Přechod k tržní ekonomice bude vyžadovat, aby ještě v letošním roce (nejpozději k 1. 1. 1991) byly ustaveny a začaly fungovat nové instituce, a to zejména: živnostenský úřad, úřady práce, berní úřady, finanční burza, obchodní soud a orgány pro řízení procesu odstátnění a privatizace.

F. Koncepční materiály. Zajištění realizace ekonomické reformy si vyžádá zpracování a projednání řady koncepčních materiálů. Za nejdůležitější lze označit: koncepci účasti zahraničních investorů na rozvoji naší ekonomiky, koncepci strukturálních změn, stabilizační program na rok 1990 - 1992, koncepci odstátnění a postupné privatizace podniků, koncepci nové struktury státní správy (včetně řešení vztahů mezi federací a republikami a vztahů mezi republikami a místními samosprávami obcí), koncepci daňové reformy, informačního systému, zajištění bankovní a finanční infrastruktury, protimonopolní politiky a zásady spolupráce odborů a vlády při koncipování a provádění ekonomické reformy.

G. Legislativní část programu ekonomické reformy bude obsahovat přípravu a schválení řady legislativních norem. Zejména se bude jednat o: obchodní zákon, zákon o podmínkách změny vlastnických forem při privatizaci národního jmění, změnu ústavního zákona o československé federaci, zákon o obci a místní samosprávě obcí, ústavní zákon o změně v soustavě ústředních orgánů, zákon o bankách a spořitelnách, zákon o SBČS, zákon o rozpočtových pravidlech, novelu zákoníku práce, zákon o zaměstnanosti, zákon o stávce, zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, zákon o pojišťovnách, zákon o hospodářské soutěži a zákon o cenovém dohledu.

H. Hlavní procesy, které budou probíhat v průběhu II. pololetí t.r.:

1. Odstátnění a příprava privatizace (změny vlastnických forem).
2. Demonopolizace - vytváření konkurenčního prostředí prováděním antimonopolních opatření.
3. Posilování bankovní a finanční infrastruktury.
4. Tvorba nového daňového systému.
5. Zpracování koncepce bytové politiky (nájemného ve státních bytech, hospodaření s byty a prodej bytů).
6. Stanovení koncepce vztahů federace a republik v podmínkách ekonomické reformy a nové struktury ekonomických centrálních orgánů.
  - a) Změna ústavního zákona o československé federaci:
    - zrušení ustanovení, jež upravují postavení a úlohu národních výborů,
    - zakotvení právního postavení obcí a měst jako představitelů místní samosprávy v souvislosti s postupem ekonomické reformy.
  - b) Zákon o obci a místní samosprávě obcí (vč. definování obecního vlastnictví).
  - c) Ústavní zákony o změně v soustavě federálních a národních ústředních orgánů.

7. Náprava cen a příprava liberalizace cen.
- a) Nové ocenění přírodních zdrojů a tuzemských surovin, paliv a energií.
  - b) Posouzení nutnosti změn nákupních cen v zemědělsko-potravinářském komplexu.
  - c) Realizace cenové nápravy v oblasti maloobchodních cen (u potravin k 9.7.1.r.
  - d) Realizace kompenzačních opatření pro obyvatelstvo v návaznosti na úpravy cen potravin.
  - e) Stanovení úřední ceny půdy, popř. ceny jejího užívání.
8. Konstituování nových institucí
- a) Úřady práce (termín zahájení činnosti od 1.8.1990)
  - b) Berní úřady (od 1.1.1991)
  - c) Živnostenské úřady (od 1.1.1991)
  - d) Finanční burza (od 1.1.1991)
  - e) Obchodní soud (od 1.1. 1991)
9. Postup v oblasti práce, mezd a sociálního zabezpečení
- a) Návrh zásad systému rekvalifikace
  - b) Návrh zásad na vytvoření společensky užitečných pracovních míst a organizování prospěšných prací.
  - c) Zákon o mateřském příspěvku.
  - d) Návrh nové úpravy sociálního zabezpečení včetně jejich fondového zabezpečení.
  - e) Zásady nového mzdového systému a ekonomické regulace mezd.
  - f) Návrh zásad valorizace důchodů.
  - g) Zásady úpravy obecního prodloužení dovolené na zotavenou o jeden týden.
10. Převedení kompetence v regulaci úrokových sazeb do výhradní kompetence SBČS a úprava způsobu regulace úrokových sazeb z úvěrů, půjček, depozit a vkladů.
11. Směnitelnost, devizový kurs a vnější ekonomické vztahy.
- a) Návrh koncepce postupu k vnitřní směnitelnosti československé koruny.
  - b) Příprava systému doplňkových nástrojů a opatření regulace vývoje obchodní a platební bilance, zejména cel, licencí a dovozních depozit.

08 # 17-24 12

Vysvětlivy k některým termínům

Restriktivní politika - politika omezování emise peněz snižováním rozpočtových výdajů nebo omezováním rozsahu poskytnutých bankovních úvěrů.

Odstátnění národního jmění - takové vymezení vlastnických a užívacích práv ve vztahu k jednotlivým částem národního jmění (například k majetku, s nímž disponují dnešní státní podniky), které zajistí jednak oddělení podniků od státu (od ústředních orgánů, od státního plánu a státního rozpočtu) a jednak stanoví adresně zodpovědnost za reprodukci příslušné části národního jmění.

Municipalizace - forma odstátnění, při níž majetek ve státním vlastnictví přechází do vlastnictví obce, resp. města.

Privatizace

1. Proces, v němž se majetek dosud patřící státu plně, resp. z části stává (většinou prodejem) vlastnictvím jiných subjektů (např. čs. fyzických osob, družstev, zahraničních podnikatelů).

2. Proces, při němž se na konstituování nové obchodní společnosti (např. nového akciového podniku) kapitálově zúčastňují svými úsporami nebo svým majetkem další subjekty kromě státu.

Liberalizace - zrušení dosud platných omezení ve vnitřním nebo zahraničním obchodě (např. zrušení nařízení, která zakazují volnou tvorbu cen na základě dohody mezi odběratelem a dodavatelem).

Vnitřní směnitelnost čs. koruny - taková regulace devizového hospodářství, při němž mají všechny podnikatelské subjekty na čs. trhu právo koupit za čs. koruny a za stanovený kurs devizové prostředky (peníze) jiného státu. Předpokládá se, že určitá administrativní omezení při nákupu deviz budou nadále platná pro obyvatelstvo.

Positiva a postavy návrhu

bo hlediska reprezentativnosti... bo hlediska reprezentativnosti... bo hlediska reprezentativnosti...

Československé ekonomické fórum: Diskuse o velké privatizaci

KRITICKÉ PŘIPOMÍNKY K NÁVRHU TRANSFORMAČNÍHO ZÁKONA

Na druhé straně návrh zákona... Na druhé straně návrh zákona... Na druhé straně návrh zákona...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Přioritní akcie: zvyhodnění

Znamená jemu se již o 13... Znamená jemu se již o 13... Znamená jemu se již o 13...

Finanční instituce... Finanční instituce... Finanční instituce...

Dr. Zdeněk SULC, CSc., absolvent Vysoké školy politických a ekonomických věd... Dr. Zdeněk SULC, CSc., absolvent Vysoké školy politických a ekonomických věd...

Výkladový slovník tržní ekonomiky

Podnikatel, který oběhává... Podnikatel, který oběhává... Podnikatel, který oběhává...

Právo

Právo, které oběhává... Právo, které oběhává... Právo, které oběhává...

Právo

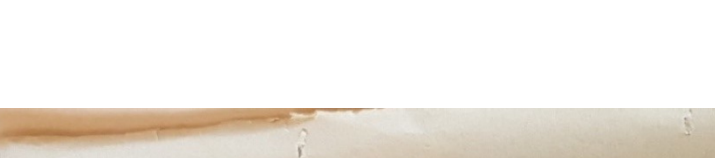
Právo, které oběhává... Právo, které oběhává... Právo, které oběhává...

Právo

Právo, které oběhává... Právo, které oběhává... Právo, které oběhává...

Právo

Právo, které oběhává... Právo, které oběhává... Právo, které oběhává...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...

Mojejtová restituice... Mojejtová restituice... Mojejtová restituice...